

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий Центр заочно-дистанційного навчання
Кафедра кримінально-правових дисциплін

Кваліфікаційна робота
на здобуття кваліфікаційного рівня магістр

На тему:

**Кримінальна відповідальність за рейдерство: міжнародний досвід
та перспективи впровадження в Україні.**

Виконала студентка
6 курсу, група ЗМП-61
Наход Ірина Анатоліївна

Науковий керівник
Доктор юридичних наук, професор
Попелюшко Василь Олександрович
Рецензент

Роботу допущено до захисту
на засіданні кафедри
кримінально-правових дисциплін

Протокол № _____ від «__» _____ 2020

Завідувач кафедри _____ Попелюшко Василь Олександрович

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «РЕЙДЕРСТВО» В УКРАЇНІ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ РЕЙДЕРСТВУ	8
1.1. Рейдерство як явище у бізнес-середовищі, суть поняття, історія розвитку	8
1.2. Шляхи боротьби з рейдерством у провідних країнах світу	23
<i>Висновки до розділу 1</i>	<i>34</i>
РОЗДІЛ 2. ЗЛОЧИНИ ПОВ'ЯЗАНІ З РЕЙДЕРСТВОМ В УКРАЇНІ, ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЇХ ВЧИНЕННЯ	37
2.1. Характеристика та аналіз злочинів, що охоплюються ст. 205-1 та ст. 206-2 КК України, як злочини, що безпосередньо пов'язані із рейдерством	37
2.2. Характеристика та аналіз злочинів, що охоплюються ст. 358, 365-2 КК України, як злочини, що є супутніми при рейдерстві	50
2.3. Характеристика та опис вчинення злочинів пов'язаних з рейдерством на прикладі заволодіння Селянським фермерським господарством «Кондратюк» (Дніпропетровщина), Фермерським господарством «Строгого Олександра Федоровича» (Харківщина), Товариством з обмеженою відповідальністю «Нові енергозберігаючі технології» (Миколаївщина).....	66
<i>Висновки до Розділу 2.....</i>	<i>74</i>
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНИХ ІНСТРУМЕНТІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА РЕЙДЕРСТВО В УКРАЇНІ	76
3.1. Перспективи розроблення та реалізації заходів у сфері розслідування злочинів пов'язаних з рейдерством в Україні	76
3.2. Удосконалення законодавства, що спрямоване на забезпечення невідворотності покарання за рейдерство в Україні	86
<i>Висновки до Розділу 3.....</i>	<i>100</i>
ВИСНОВКИ.....	102
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	105

ВСТУП

Актуальність теми. Суспільна небезпечність злочинів пов'язаних із рейдерством та саме рейдерство критично впливає на економіку країни та інвестиційний клімат Держави, характеризується високим рівнем спричинення шкоди фізичним та юридичним особам внаслідок вчинення відповідних кримінальних правопорушень. Такі обставини обумовлені низьким рівнем притягнення до кримінальної відповідальності та реалізації принципу невідворотності покарання та виконання судових рішень в Україні.

Особливу небезпеку складають злочини, у яких йдеться про вчинення кримінальних правопорушень за участі службових осіб та осіб, що здійснюють свою діяльність у сфері публічних послуг (державні реєстратори, арбітражні керуючі, нотаріуси, оцінювачі). Критичним у даному випадку є злочин по заволодінню майном чи активом, шляхом підроблення офіційних документів (насамперед, документів, що посвідчують особу, правовстановлюючих документів на майно чи підприємство, рішень судів, протоколів загальних зборів керівних органів юридичних осіб тощо). Такими діями втрачається сутність та сенс суспільного статусу відповідних осіб, занижується значення та авторитет документів, що ними посвідчуються або видаються, наноситься шкода авторитету органам державної влади, вчиняючи вплив на порядок та процедуру виникнення прав та обов'язків, розвиток та припинення суспільнозначимих та засадничих правовідносин у сфері власності та його захисту.

Також актуальним на сьогодні є те, що такого роду кримінальні правопорушення мають витягнуті в часі наслідки різної природи для суб'єктів правовідносин та, загалом, суспільства, адже найбільш значна та непоправна шкода завдається безпосередньо стану суспільної безпеки.

Кримінально-правова протидія рейдерству в Україні та злочинам, що в будь-якій формі посягають на гарантування майнових прав, забезпечується рядом норм кримінального кодексу України до яких на часі вносити зміни в

напрямку суворості покарання та розгляду їх комплексу злочинів, що завжди супроводжують рейдерство в Україні.

Не відповідність диспозицій та санкцій описаних статей, критичним та негативним наслідкам, які вони причиняють в комплексі є актуальним питанням, яке слід детально вивчати на рівні із заходами, які забезпечать невідворотність кримінальної відповідальності за рейдерство.

Мета роботи. Метою роботи є аналіз рейдерства як явища в Україні та міжнародний досвід реалізації притягнення до відповідальності осіб, які такі дії вчиняють. На меті стоїть розкрити суть вчинення та застосування протиправних кримінально караних діянь, які підпадають під ознаки складів ряду злочинів, як комплексу кримінальних правопорушень. Метою роботи є розкриття кримінально-правового механізму подавлення такого явища як рейдерство в Україні, вироблення дієвих заходів для досягнення найвищого ефекту реалізації заходів, які сприятимуть настанню невідворотності покарання за вчинені кримінальні правопорушення.

Зазначена мета передбачає вирішення таких завдань дослідження:

- проаналізувати історичні передумови виникнення рейдерства, визначити поняття рейдерства та його особливостей в розрізі кримінально-правових понять;
- проаналізувати зарубіжний досвід захисту від рейдерства та реалізації покарання за рейдерство;
- дослідити та проаналізувати кримінальні правопорушення, які безпосередньо пов'язані із рейдерством (ст. 205-1, 206-2 КК України);
- дослідити та проаналізувати кримінальні правопорушення, які є супутніми рейдерству (ст.358 КК України та ст.365-2 КК України);
- дослідити злочини, що вчиняються при рейдерстві на предмет їх співвідношення, пов'язаності та послідовності вчинення на прикладі конкретних справ рейдерського захоплення майна;

- дослідити наявні засоби протидії та розслідування рейдерства на предмет наявних можливостей та перспектив розробити рекомендації для ефективного розслідування рейдерства;
- систематизувати та узагальнити отриману інформацію, виявити та описати інструменти для реалізації принципу невідворотності покарання за рейдерство.

Об'єктом дослідження є суспільні правовідносини в розрізі кримінальної відповідальності та досягнення її ефективної реалізації у сфері боротьби з рейдерством, як явищем в Україні на основі дослідження конкретного переліку статей кримінального кодексу України щодо складів злочинів, які реалізуються при здійсненні рейдерства щодо майна чи активів. Для наочності дослідження, здійснено дослідження наявності взаємозв'язку між рядом складів злочинів у процесі рейдерської атаки на конкретне підприємство за описаними та дослідженими в роботі статтями.

Предметом дослідження є кримінальна відповідальність за ряд злочинів, які реалізуються під час рейдерської атаки на підприємство чи майно власника та інструменти досягнення ефективного розслідування таких злочинів задля реалізації принципу невідворотності кримінальної відповідальності та покарання за рейдерство, як запорука національної економічної безпеки та захисту власності в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою даного дослідження є загальнонаукові методи досліджень та аналізу, а також спеціально – юридичні методи. Зокрема, історичний, системний, порівняльно-правовий, догматичний, а також аналітичний метод. Вони базуються на принципах системності та історичності, що дозволяє вивчати сучасні інтеграційні процеси та явища у динаміці та у зв'язку з історичними та практичними умовами їх розвитку. Теоретична складова включала діалектичні методи пізнання, системне пізнання. В прикладній складовій домінували порівняльний, проблемно-застосувальний аналіз. При підготовці висновків застосовувалися логічні

методи дослідження, такі як аналіз, синтез, дедукція, індукція, порівняння, конкретизація.

Науково-теоретичною основою дослідження стали праці таких вчених: Берlach Ю. А., Беліков О., Бурбело О. А., Варналій З. С., Руденко-Сударєва Л. В., Таращанська О. Б., Фальшовик Д., Жорнокуй Ю. М., Перхач О. Л. , Попелюшко В.О. та інших.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що робота є комплексним дослідженням стану кримінальної відповідальності за рейдерство та її ефективності за наявних диспозицій, санкцій та взаємопов'язаності між собою як комплексу злочинів, які охоплюються поняттям рейдерство в Україні, а також дослідження можливості введення єдиних уніфікованих положень заходів протидії рейдерству, як інструмент реалізації принципу невідворотності кримінального покарання за рейдерство.

Автором було здійснено аналіз поточного стану інструментів та норм кримінального кодексу України та процесуальних норм для ефективного притягнення до кримінальної відповідальності за рейдерство та аналіз міжнародного досвіду і можливості його прикладного впровадження для України в частині притягнення до відповідальності за рейдерство та превенції даного явища.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що сформульовані та обґрунтовані висновки цього дослідження можуть послужити базою для подальших наукових пошуків у галузі економічної злочинності та підґрунтям для впровадження необхідних змін до чинного законодавства України. Крім того, в рамках подальшого вдосконалення вітчизняного законодавства у сфері регулювання відносин в корпоративному секторі економіки України можливе запозичення позитивного досвіду інших держав. Результати дослідження можуть бути корисні представникам юридичної професії, зокрема, матеріали, отримані автором, можуть бути використані вищими юридичними навчальними закладами при викладанні дисциплін та спецкурсів.

Структура дипломної роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, які включають сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дипломної роботи становить 113 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «РЕЙДЕРСТВО» В УКРАЇНІ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ РЕЙДЕРСТВУ

1.1. Рейдерство як явище у бізнес-середовищі, суть поняття, історія розвитку

В реаліях останніх років у сфері захисту власності та бізнесу в Україні нагальним є продовження розбудови в Державі системи засобі стримування та протидії у сфері захисту активів та власності громадян, утвердження принципів законності та верховенства права, невідворотності покарання, ефективності застосування заходів для притягнення до кримінальної відповідальності, обов'язковості виконання судових рішень, що буде спрямовано на забезпечення захисту конституційних прав та свобод громадян та бізнесу, а також створення ефективної системи захисту власності, як основоположної підвалини національної безпеки Держави.

Одним із основних напрямків діяльності у захисті власності на сучасному етапі української боротьби із рейдерством є посилення кримінальної відповідальності за злочини, які в Україні прийнято пов'язувати з рейдерством, виходячи із практичного застосування норм, що прослідковується за даними Єдиного державного реєстру судових рішень (далі ЄРДСР) та інформації у ЗМІ.

Злочини проти власності виникли з появою права власності.

За сотні років правозастосовної практики визначеними є чотири зрозумілі та класичні форми злочинів проти власності — крадіжка, грабіж (розбій), шахрайство та торгівля краденим.¹ За незначними відмінностями відповідальність за вказані злочини у всі часи була передбачена законодавством усіх держав світу. Правоохоронні органи усіх країн мають багатий досвід боротьби із вказаною категорією злочинів. Системи країн світу давно для себе виробили алгоритм дій та план заходів у сфері боротьби із злочинами проти власності. Українське

¹ Андрушків Б. М., Малюта Л. Я. Економічна та майнова безпека бізнесу: навчальний посібник / Б. М. Андрушків, Л. Я. Малюта. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А. 2016. 180 с.

законодавство для застосування інструментів протидії злочинам проти власності передбачило перелік заходів, які стандартно застосовують при припиненні протиправної діяльності чи розслідуванні такої.

В кінці ХХ століття на новітніх українських теренах з'явився новий вид кримінальних правопорушень у сфері власності, який прийнято називати рейдерство. Протягом останніх років юристи та науковці безрезультативно намагалися дати юридичне визначення цьому поняттю, яке виокремлювало його серед простих класичних злочинів проти власності. Такого віднайдено не було і поняття рейдерство стало публіцистичним терміном, який в основному використовується журналістами та політиками, а також юристами. При цьому офіційно такого поняття майже не застосовується в законодавчих та нормативних актах.²

Досить часто рейдерством в Україні називають неврегульованими цивільно-господарськими відносинами між двома чи більше власниками чи претендентами на власність.

Але зважаючи на те, що в великій більшості при рейдерських заволодіннях застосовуються неправомірні юридичні дії. Під неправомірними юридичними діями слід розуміти заборонені нормами права форми поведінки суб'єктів права. Вони порушують приписи юридичних норм для певних правовідносин (часто прикриваючись атрибутами правомірності за зовнішніми ознаками). Отже, неправомірні юридичні слід розцінювати як кримінальні правопорушення з відповідними наслідками.

Якщо юридичні дії вчиняються відповідно до прописаного для певних правовідносин норм законодавства та засновані на юридичній рівності між учасниками таких правовідносин (правочинів), вільному волевиявленні сторін щодо одного предмету власності, майновій самостійності їх учасників, їхні дії та наміри спрямовані на досягнення реальних фінансово-господарських наслідків, документально обґрунтовані та підкріплені належно складеними та підписаними

² Берлач Ю. А. Діяльність органів державної влади у сфері протидії рейдерству в Україні. [Електронний ресурс] / Ю. А. Берлач. – Режим доступу: <http://pravoznavec.com.ua/period/article/12096/%DE>

документами в належній формі, то їх доцільно розглядати крізь призму цивільно-господарських правовідносин.³

Вигодоотримувач таких правочинів зможе підтвердити правомірність набуття прав, весь ланцюг та послідовність вжитих заходів та зібраних документів. Така особа не буде переховуватись і не чинитиме перешкод у встановленні походження документів та ланцюга юридично значимих подій та фактів, мотивуючи свою поведінку виключно відповідним записом в державному реєстрі. Така особа не заходитиме на підприємство чи об'єкт, який нібито придбала за цивільною правовою угодою за підтримки десятків озброєних спортсменів, а органи правопорядку належно реагуватимуть на протиправні події.

Відповідно до норм кримінального кодексу України підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечної дії, яка містить склад злочину, передбаченого Кримінальним кодексом України.

У Кримінальному кодексі України описано за що і на якій підставі особа підлягає притягненню до кримінальної відповідальності. З норм цього нормативного акту випливає, що особа підлягає притягненню до кримінальної відповідальності за вчинення такої суспільно небезпечної дії, що містить ознаки певного складу злочину, передбаченого КК України. Тому ми говоримо, що підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності є наявність складу злочину у діях.

Склад злочину - це сукупність встановлених кримінальним законом та іншими нормативними актами юридичних ознак (об'єктивних і суб'єктивних), що визначають суспільно небезпечну дію як злочинну.⁴

Рейдерство в українських реаліях — заволодіння майном на нібито законних підставах, зокрема за зовнішніми атрибутами під виглядом правомірних дій та правочинів та відповідних записів у відповідному державному реєстрі. В основі виникнення цих дій лежать прогалини в законодавстві та системні недоліки функціонування державних інститутів покликаних захищати власність (судової та

³ . Біляк Ю. В. Корпоративні конфлікти в сучасному акціонерному товаристві: методика розпізнання. — Електронний ресурс / Ю. В. Біляк. — Режим доступу: http://www.agrosvit.info/pdf/16_2013/8.pdf

⁴ Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. — 11-те вид., переробл. та допов. — Київ :ВД «Дакор», 2019. — 1384 с

правоохоронної систем, системи реєстрації юридичних осіб). Окрім того, обов'язковою складовою є корупційні зв'язки замовників і виконавців такого протиправного вилучення майна із представниками державних інституцій та правоохоронних органів.

Рейдерство в Україні і його історія - це нове поняття, і його часто вживають не знаючи, що воно собою являє в комплексі. Юридичного визначення в українській юридичній термінології поняття «рейдер» і «рейдерство» немає, тому визначити, що таке «рейдерство» можна виключно на підставі непрямих комплексних ознак в сукупній аналогії з тими поняттями, які окреслюють «рейдерством» за кордоном.

З англійської «raid» перекладається як «напад», а «raider» – дослівно «пірат». Тому під рейдерством слід розуміти незаконне поглинання чи захоплення одного суб'єкта господарювання або його власності іншим суб'єктом із застосуванням корупції та насильства. Люди, які здійснюють рейдерство за своєю ініціативою або на замовлення, називаються «рейдерами». Виходячи з цього в Україні таке поняття як заволодіння майном за вищеписаними ознаками також називають «рейдерство».⁵

У більшості країн світу, на відміну від України, кримінального відтінку в цьому понятті немає. При цьому рейдерством на Заході називають як звичайне й абсолютно законне придбання компанії без згоди фактичного власника та менеджменту, так і силове захоплення з метою зміни Власника.

Українська інтерпретація поняття рейдерства – це незаконне заволодіння майном чи активом і його подальшим використання у власних інтересах.⁶ Таким чином, ми бачимо, що під одним і тим самим словом у західній і українській практиці розуміють події зовсім різного роду. У країнах з розвинутою економікою під «рейдерством» розуміють легітимне придбання компанії недружнім поглинанням в супереч волі власника компанії яку поглинають. Але процеси ці прописані в законах і мають сувору законодавчу регламентацію, і у більшості

⁵ Бабич Т. Рейдерство в Україні – загроза національній безпеці. [Електронний ресурс] / Т.Бабич. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/2105/>

⁶ Беліков О. Рейдерство в Україні – реалії сьогодення. [Електронний ресурс] / О. Беліков. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2638>

європейських країн такі процеси відбувається максимально прозоро за зрозумілим алгоритмом. В Україні і інших країнах СНД рейдерством називають кримінальні схеми із захоплення активів підприємств за участю бандитів і корумпованих урядовців. При цьому рейдерська атака спрямована проти власників майна, підприємств і господарств, їх техніки та врожаю. Це поняття в Україні і його історія розвитку тісно переплетена із переділом сфер бізнесу та інтересів, наповнення земельних банків корпорацій, часто з банальним бажанням швидкої та легкої наживи.⁷

В українській науковій юридичній літературі термін «рейдерство» трактується по різному, зважаючи на точку погляду на проблему. Кожен з дослідників, який вивчає питання «рейдерства» дає своє визначення даного терміну та поняття для України загалом. Таке положення речей обумовлено тим, що на законодавчому рівні визначення поняття «рейдерство» відсутнє взагалі. В частині відповідальності за кримінальне правопорушення яке описується, як рейдерство, тільки в у 2013 році було прийнято статтю 206-2 КК України, якою дещо прояснили питання понять рейдерство та відповідальності за його вчинення. Хоча дана норма не розкриває сутності цього явища в Україні, а навіть заплутує її застосування на рівні із іншими статтями кримінального кодексу України, зі схожими складами злочинів. Більшість визначень поняття «рейдерство» мають спільні ознаки при трактуванні, однак існують відмінності. Більшість вчених та науковців вважають, що «рейдерство» – це захоплення підприємств.

На мій погляд, більш обґрунтованою, та такою, що відповідає суті цього явища, є позиція фахівців органів прокуратури, які визначають рейдерство як злочинну діяльність організованих злочинних угруповань із привласнення чужого майна шляхом шахрайства, із використанням неправосудних судових рішень за співучасті корумпованих чиновників. Отже, рейдерство» є злочинною діяльністю, а окрема «рейдерська атака» є злочином або сукупністю злочинів, а отже комплексним явищем.

⁷ . Вівчар О. І. Перманентна генерація розвитку рейдерства в контексті деструктивних економічних явищ / О. І. Вівчар // Вісник Чернівецького 87торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – Випуск III (55). – Чернівці, 2014 – С. 44-47.

Так, прокурор В. Шемчук характеризує «рейдерство» як злочинну діяльність злочинних угруповань із привласненням чужого майна шляхом шахрайства. Також констатує, що такі шахрайські дії проводяться з використанням неправосудних чи сфальсифікованих судових рішень, а також за участі корумпованих чиновників.⁸ На підставі вищевикладеного напрошується висновок, що рейдерське захоплення (поглинання) підприємства є добре організованим, продуманим, цілеспрямованим і комплексним заходом, що вимагає від його ініціаторів (рейдерів) значних інтелектуальних і фінансових ресурсів. Фінансові ресурси в українських реаліях необхідні для покриття корупційних складових. Для цього завжди формується відповідний кошторис проекту рейдерства.

Використання корупційних зв'язків дозволяє рейдеру досягнути ефекту раптовості, необхідного для захоплення чужого підприємства, подальше його відчуження, перереєстрація чи дроблення, дозволяє утримувати майно чи актив як найдовше, отримуючи при цьому прибуток для судових справ та корупційних чинників, а неправосудні судові рішення дозволяють рейдеру розпорядитися чужим майном на свою користь скільки завгодно довго, чим фінансово обезкровлювати реального законного власника, юридичною війною.

Рейдерство (в Україні) — вилучення майна на нібито законних підставах, в основі виникнення яких лежать прогалини в законі або системні недоліки функціонування державних інститутів (судової та правоохоронної систем, системи реєстрації юридичних осіб тощо.

Дещо ширше трактування поняття «рейдерство» подає Б. Грек, а саме: «рейдерство – це недружнє, поза межами дії цивільного законодавства, спрямоване проти волі власника захоплення чужого майна на користь іншої особи, встановлення над майном повного контролю нового власника в юридичному і фізичному розумінні, з використанням корумпованості чиновників або із застосуванням сили».⁹

⁸ . Бурбело О. А. Особливості рейдерства в Україні. /О. А. Бурбело, С. О.Бурбело // Часопис економічних реформ. – № 2. – 2011. – С. 6-10.

⁹ Грек Б. М., Грек Т. Б. Поняття та історичні передумови розвитку рейдерства в Україні. / Б. М. Грек, Т. Б. Грек / Адвокат. – 2010. – №9. – С. 29.

За своєю суттю, рейдерство - це добре підготовлене, організоване, сплановане, юридично грамотне захоплення об'єкту за наперед відпрацьованими й попередньо продуманими схемами, в яких кожна ланка (покупець, посередник, силові структури, судді) знає свою функцію й усвідомлює свій інтерес. Майже всі ці ланки пов'язані з між собою кримінальним зв'язком, адже первинна ланка такої операції, майже завжди є протиправною за походженням. Носія інформації та даних з документами первинної ланки майже ніколи неможна ідентифікувати. Довести, що він знав що вчиняє злочин чи користується підробленими документами за яким буде вкрадено майно чи актив майже не реально.

Традиційно градація рейдерства (за характером операцій, що проводяться, інтенсивністю атаки та дотриманням законів) поділяється на три групи: «чорне», «сіре» та «біле» рейдерство (таб 1.1).

Таблиця 1.1 Види рейдерства

ВИДИ РЕЙДЕРСТВА			
ГРІНМЕЙЛ	БІЛЕ РЕЙДЕРСТВО	СІРЕ РЕЙДЕРСТВО	ЧОРНЕ РЕЙДЕРСТВО
(найбезпечніший вид українського рейдерства, на Заході взагалі рейдерством не вважається) – продаж пакета акцій фірмі-емітенту або поточному власнику фірми-емітента за ціною, що значно перевищує ринковий курс.	Рейдер діє виключно за законом, використовуючи залишені законодавцем лазівки, організовує скупку акцій або боргів підприємства, намагається тимчасово погіршити економічне і фінансове становище, шукає діри в статуті і т.д.	Це балансування на межі закону. Для сірого рейдерства характерно використання фальсифікованих документів, незаконних зборів акціонерів, учасників. Тут є простір і для корумпованих державних працівників, нотаріусів, суддів.	Найнебезпечніший вид, що йде на межі з бандитизмом. Тут теж використовуються методи “сірого рейдерства”, але значно більше уваги приділяється корумпованості чиновників різного роду адміністрацій. Однак, крім корупційних незаконних і неправосудних рішень, “чорне рейдерство” характеризується обов'язковим застосуванням фізичної сили.

Джерело :складено автором¹⁰

¹⁰ Ліщинський М. П. Сутність та причини корпоративних конфліктів в аграрних корпоративних структурах / М. П. Ліщинський Електронний ресурс. –Режим доступу: <http://elibrary.nubip.edu.ua/15936/1/12lmp.pdf>.

Слід зазначити, що в Україні грань між “білими”, “сірими” і “чорними” відсутня. Бувають варіанти «чистішої» юридичної роботи із підробленими документами. Бувають проводять максимально законні реєстраційні дії, при чому усі розуміють, що здійснено їх неправомірно, але з точки зору буквальних трактувань не можливо звинуватити в порушенні закону. Недосконалість законодавства призводить до того, що спочатку проведена в юристи та аудитори здійснюють підготовку та планування кроків та дій, яку можна було б вважати правомірним перебігом із законними наслідками, але для її реалізації потребує підставних осіб і силових методів. Через такий конгломерат в українському суспільстві останнім часом рейдерство і бандитизм стали синонімами.

Рейдерами можуть бути:

- 1) окремі особи, які використовують корумпованість певних структур та недоліки законодавства і недосконалість процедур;
- 2) спеціальні організовані групи людей, які об'єдналися з метою здійснення заволодінь, наприклад збір земельного банку під замовлення;
- 3) великі холдингові компанії, які прагнуть усунення конкурентів шляхом їх
- 4) поглинання або розмивання їхньої частки на ринку;
- 5) великі холдинги й фінансово-промислові групи, які заволодівають, цінними та ліквідними активами для збільшення своїх активів;
- 6) несумлінні керівники, які мають доступ до важливих документів підприємства, при недоліках статутної документації таких підприємств;
- 7) партнери по бізнесу або дрібні акціонери, через яких знаходять точку входу на підприємство.¹¹

Окремо слід, виділити, так зване, чиновницьке рейдерство, які внаслідок зловживань повноваженнями та службовими функціями, здійснюють

¹¹ Лазуренко В. И. Корпоративные конфликты: рейдерство / В. И. Лазуренко, Ю. В. Лазуренко. – Донецк: Світ книги, 2012. – 656 с.

заволодіння майном, впроваджує, технікою, застосовуючи процедурний інструментарій, з метою швидкої наживи та збагачення.

Рейдерами також можуть бути інші суб'єкти, які відповідно до поставленої мети здійснюють рейдерські атаки. У більшості випадків до рейдерських атак учасники такого злочину ретельно готуються і для здійснення таких дій існують певні етапи. Існує широке коло думок науковців та юристів, щодо градації таких етапів. Так, Т. Бабиш виділяє 8 етапів здійснення рейдерського захоплення:

- 1) збір інформації
- 2) атака
- 3) піар рейдера
- 4) протистояння підприємства-жертви і рейдера
- 5) легалізація рейдера
- 6) завершення перехоплення управління
- 7) результати захоплення
- 8) підсумки рейдерської роботи

Узагальнений примітивний опис рейдерського захоплення об'єкта здійснюється таким чином:

Виготовляються підроблені документи, які дають підстави для внесення змін до відповідного реєстру щодо зміни власника. Такий пакет документів надається найнятій сторонній особі для здійснення подачі для внесення відповідних змін в реєстр. На підставі підроблених документів до державного реєстру вносяться відомості про зміну власника майна на підставну особу, а відомості про справжнього власника видаляються. Отримується витяг з відповідного державного реєстру з новим власником. Відбувається фізичне насильницьке захоплення об'єкта під виглядом реалізації власником своїх законних повноважень. Захоплений об'єкт формально перепродається новому

«добросовісному» набувачу чи цілому ланцюгу таких «добросовісних» набувачів.¹²

Тобто під рейдерством розуміється спосіб заволодіння чужим майном, який одночасно містить ознаки підробки, використання підробки, грабежу (розбою), легалізації майна, здобутого злочинним шляхом, а іноді й постановлення завідомо неправосудного судового рішення.

Існує ряд причин, які зумовлюють виникнення в Україні такого явища як «рейдерство». Однією з таких причин можна назвати недосконалість законодавства, тобто прогалини в законодавстві, які використовує не чесні особи при здійсненні «рейдерських атак». Кожен з науковців у своїх працях по-різному визначають причини виникнення такого явища, і кожен наводить різну кількість таких причин. Визначити точний перелік причин виникнення «рейдерства» не можливо, адже відбуваються постійні зміни в країні, що зумовлює зміну тенденцій причин «рейдерства».

Щодо основних причин «рейдерства», то слід вказати на ті, які визначає 3. Варналій. У своїх наукових працях вчений виокремлює сім основних причин:

1. відсутність державних інститутів, які б ефективно та швидко реагували на звернення та захищали права власника;
2. низький рівень правової культури;
3. слабкість правової системи;
4. недосконалість судової влади;
5. корумпованість органів влади ;
6. сумнівна передісторія приватизації об'єктів;
7. правовий нігілізм;

Науковець наводить перелік причин «рейдерства» однак вказує, що даний перелік не є вичерпним, тобто він визначив лише основні з причин, а поряд

¹² . Камлик М. І. Рейдерство в Україні: сутність та засоби протидії. – Електронний ресурс / М. І. Камлик, М. А. Погорецький, В. П. Шеломенцев. –Режим доступу: file:///C:/Users/Таня/Downloads/boz_2007_17_6%20(2).pdf

існує ще ряд інших.¹³

Узагальнено, враховуючи напрацювання науковців у даній сфері досліджень доходимо висновку щодо наступних причин рейдерства:

- відсутність порядків та інструкцій, які регулювали б швидкий та ефективний процес захисту власника та оперативне розслідування дій зловмисників (існує необхідність розроблення міжвідомчих порядків та інструкцій для Національної поліції України, Держгеокадастру та Мінюсту тощо);
- неврегульованості технічних регламентів роботи державних реєстрів, взаємообміну інформацією між ними, відсутність можливості технічної заборони вносити зміни при юридичних заборонах);
- неврегульованості порядку та реальних, дієвих підстав і заходів для притягнення до кримінальної відповідальності учасників схеми за заволодінню майном та активами (складний процес доведення вини кожного очевидного учасника схеми при наявних фактах протиправних дій кожного з них);
- складні процедури проведення відшкодування завданих збитків, внаслідок дій чи бездіяльності учасників схеми заволодіння майном та активами (практично відсутня можливість матеріального відшкодування завданої шкоди та збитків з боку реєстраторів, правоохоронців, суддів).

Історія виникнення «рейдерства» в Україні це період коли відбувся перехід до ринкової економіки. Тоді виникла і перша хвиля рейдерства — у формі захоплення контролю над акціонерними товариствами. Основними для учасників схем рейдерства стали маніпуляції з реєстрами власників акцій.

Законодавець мусив реагувати на такі події і в подальшому недоліки та прогалини законодавства були усунуті. З тих часів повідомлень про рейдерські захоплення підприємств через систему депозитарію немає. У 2004 році в законодавстві України відбулися значні зміни 1 січня 2004 року набрав чинності новий Цивільний кодекс України, прив'язав перехід права власності

¹³ Варналій З. Роль державних інституцій в удосконаленні державного регулювання у сфері протидії рейдерству / З. Варналій // Економіка. – №1 (154). – 2014. – С. 9-14.

на нерухоме майно з моменту державної реєстрації такого права. У тому ж році набрав чинності закон «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», який передбачав створення єдиного державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

Крім того, у липні 2004 року набув чинності закон «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців», який передбачав створення єдиного державного реєстру юридичних осіб та встановлював презумпцію достовірності відомостей цього реєстру, який працює по сьогодні. Внаслідок нововведень протягом 2005–2010 років країною прокотилася друга хвиля рейдерства, яке полягало в захопленні нерухомості та підприємств у формі товариств з обмеженою відповідальністю.¹⁴

В той період розвитку рейдерських атак та інструментів для них широко для рейдерських захоплень почали використовуватися неправосудні судові рішення. Таке було спровоковано відсутністю ефективного механізму відповідальності суддів та притягнення їх до відповідальності, що є по сьогодні, за вчинені ними порушення. Таке недосконале положення правової системи створила можливість для порушення процесуальних вимог судами. Рішення у спрах виносилися з грубим порушенням правил територіальної та предметної підсудності, без виклику та участі сторін, за надуманими обставинами та на підставі сумнівних доказів. Основним завданням для рейдера було таємне отримання потрібного йому судового рішення, на підставі якого він міг би внести в державні реєстри зміни та розпочати переоформлення нерухомості чи корпоративних прав через ланцюг «добросовісних» набувачів.

Навіть явно незаконне судове рішення залишається обов'язковим до виконання, що залишилось і по сьогодні і потребує нагального вирішення, і для його скасування необхідно дотриматись процедури оскарження, неправосудного рішення, на що могли піти місяці. На момент, коли потерпілий від рейдерства добивався скасування неправосудного рішення, її майно вже

¹⁴ Ісар І. В. Рейдерство в Україні: причини виникнення та шляхи подолання. Електронний ресурс/ І. В. Ісар. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/2_ANR_2010/Pravo/12_57137.doc.htm

зазвичай було кілька разів переоформлено і належало «добросовісному» набувачеві, який купив його, адже всі договори за зовнішніми ознаками виглядали правомірно. Проблем у питаннях протидії рейдерству у 2004 році додавали протистояння між Мін'юстом, системою комунальних БТІ та органами земельних ресурсів України за право контролю над державним реєстром нерухомості.

У січні 2013 року це протистояння вирішив законодавець, і Мін'юст отримав права та повноваження вести та утримувати державний реєстр прав на нерухоме майно. З того часу вступив в дію оновлений Державний реєстр речових прав на нерухомість та їх обтяжень. Така система державної реєстрації дозволила взяти ситуацію під контроль влади: без неофіційної згоди керівників реєстраційної служби не лише рейдери і шахраї, а й законні власники часто не могли внести зміни до державного реєстру.¹⁵

Таким чином, без узгодження з владою рейдерські захоплення стали фактично неможливими. Хоча у сьогоденні внесено такі зміни до законів та порядків, які по суті є мовчазною згодою влади на рейдерство. Така централізована система призвела до тотальної корумпованості органів Державної реєстраційної служби.

При цьому початок роботи нових реєстрів прав на нерухомість ознаменував початок третьої хвилі рейдерства в країні. Відомості із старого реєстру не переносилися до нового реєстру автоматично, а лише за заявою власника і за певною процедурою. Слід сказати, що процедура була не прозорою та такою, що давала масу можливостей для зловживань та маніпуляцій. Таким чином, власником об'єкта ставав той, хто першим встигав внести запис до нового реєстру. Широкого розвитку та застосування ця схема отримала навесні 2014 року. В січні 2015 року було відкрито публічний доступ до державного реєстру речових прав на нерухомість.

¹⁵ . Поняття та історичні передумови розвитку рейдерства в Україні. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/pravo/19-2012-10-17-20-57-27/320-ponyattya-taistorichni-peredumovi-rozvitku-rejderstva-v-ukraini.html>

В подальшому, 25 листопада 2015 року Верховна Рада України ухвалила нові редакції законів, які регулювали порядок державної реєстрації юридичних осіб та порядок державної реєстрації речових прав на нерухомість (набрали чинності з 1 січня 2016 року), а 25 грудня 2015 року Кабінет міністрів затвердив новий порядок державної реєстрації речових прав на нерухоме майно.

Суть проведеної реформи полягала в повній децентралізації реєстраційних процедур — повноваження щодо державної реєстрації були делеговані максимально широкому колу суб'єктів, які отримували акредитацію у Міністерстві юстиції України та ключ доступу до держаних реєстрів Держави. Окрім двох тисяч державних реєстраторів право вчиняти реєстраційні дії отримали декілька тисяч нотаріусів. При цьому Мін'юст залишився лише держателем відповідних реєстрів, адміністрування яких здійснює підпорядковане йому ДП «Національні інформаційні системи». Передача нотаріусам повноважень щодо здійснення реєстрації ліквідувала передумови для корупції, однак одночасно з цим створила передумови для збільшення кількості випадків шахрайства та рейдерства. І проблема полягає не лише у значному збільшенні кількості осіб, які мають право проводити реєстраційні дії.

На відміну від колишніх державних реєстраторів, які несли тягар відповідальності як державні службовці, комунальні реєстратори, акредитовані суб'єкти державної реєстрації, та прирівняні до них приватні нотаріуси є незалежними від Міністерства юстиції та нібито самостійно та незалежно здійснювали свою діяльність, притримуючись встановлених правил.

Вони мали перевіряти документи, які подаються для державної реєстрації, і можливість виявлення ними фактів використання підроблених документів залежить тільки від їхньої власної добросовісності. При цьому

Міністерство юстиції України як держатель реєстрів, ні ДП «Національні інформаційні системи» не могли напряму впливати на цей процес.¹⁶

Внаслідок таких реформ розпочалась четверта хвиля рейдерства, головна ознака якої — масове використання підроблених документів та кваліфікованих електронних підписів державних реєстраторів, за якими особи отримували доступ до державних реєстрів. Для зміни власників чи керівника юридичної особи, яка зареєстрована в м. Києві, було достатньо підробити підписи та подати реєстратору в якомусь із райцентрів Луганської чи Львівської області підроблений протокол, складений у простій письмовій формі. Для зміни власника нерухомого майна достатньо підробити судові рішення.

Інструментом який використовували рейдери в широкому масштабі були так звані комунальні підприємства у сфері державної реєстрації. Схема працювала наступним чином. Зацікавлені особи приходили до голови якоїсь сільської ради і пропонували йому, за рішенням ради створити на її теренах комунальне підприємство у сфері державної реєстрації. Так і відбувалось. На підприємство наймали співробітників, це відбувалось виключно на папері, в реальності ніхто там не працював, документи цих спеціалістів подавали до Мінюсту і отримували акредитацію на вчинення реєстраційних дій та ключі доступу до державних реєстрів. Після цього електронний ключ утримували особи, які всю схему повернули і надавали такі послуги рейдерам або ж самі рейдерили майно підприємства. При чому часто особи на яких оформляли електронні ключі жили на території ОРДЛО(окремі райони Донецької та Луганської областей).

В подальшому цю схему розвинули на всю територію України, адже зареєстроване комунальне підприємство у сфері реєстрації могло здійснювати реєстраційні дії тільки в межах однієї області за адресою реєстрації.

Розвиток схеми полягав у прийнятті змін до законодавства, які дозволяли реєструвати філії цих комунальних підприємств у всіх великих містах України.

¹⁶ Мірошніченко І.В. Кіберполіція викрила чорних реєстраторів у втручанні в державні бази даних. Електронний ресурс / І.В. Мірошніченко. Режим доступу: <http://www.business-varta.com/2019/07/kiberpolitsiia-vykryla-chornyykh-reiest/>

Розслідування злочинів показували, що цих комунальних реєстраційних підприємств за адресами цих філій просто не існує і ніколи не було, більше того часто самих комунальних підприємств за адресами реєстрації ніколи не було. Цей недолік, який було створено для реалізації схем по заволодінню майном та підприємствами було усунуто лише в середині 2019 року, після Указу Президента України спрямованого на боротьбу з рейдерством під №506/2019. Таким чином ми описали деякі віхові стадії розвитку рейдерства в Україні.

1.2. Шляхи боротьби з рейдерством у провідних країнах світу

Досвід боротьби з рейдерством у країнах світу звісно є значним та широким адже, вони давно пройшли ті етапи становлення в економіці, які нашій країні ще слід пройти.

Історично «рейдерами» називали (від англ. «raider») називали військові кораблі, що отримали від королеви дозвіл грабувати торговельні судна інших країн, з якими Англія перебувала в стані війни. Основним їх завдання було знищення вантажів і торговельних суден. Отже, рейдер у перекладі з англійської - загарбник. Цей термін увійшов у наш діловий обіг недавно. При чому часто доводиться чути, таких «спеціалістів» називають фахівцями зі злиття й поглинання підприємств.

Очевидно з розвитком інвестицій та капіталів, рейдерство закономірно зародилося на Заході. Хоча існує думка, що воно виникло тоді, як тільки люди придумали й випустила акції підприємств. За кордоном західних країн це явище є однією з форм легального бізнесу, що регламентується нормами законодавства, і всі гравці ринку знають ці правила та можливість рейдерства. В західних країнах рейдерів називають «санітарами бізнесу», які поглинають підприємства зі слабо розвинутою системою менеджменту, не якісними документами зі слабким правовим захистом, таким чином, можна сказати, що в

Європі та Америці, вони деякою мірою сприяють покращенню макроекономічних показників країни.¹⁷

В Україну рейдерство прийшло не з Заходу, а зі Сходу - з відповідним російським забарвленням 90-их років - епохи дикого накопичення надзвичайно великого та майже безпідставного початкового капіталу, з точки зору джерел та шляхів походження. На сьогодні рейдери - це підготовлена група спеціалістів, юристів та аудиторів, які розробляють план захоплення власності тої чи іншої фірми або по перехопленню контролю та оперативного керування за допомогою спеціально підготовленого поетапно й розіграного бізнес-конфлікту. Такі рейдерські захоплення мають вигляд цивільно-господарських правовідносин та певного господарського спору. Хоча не треба думати, що зловмисники з великої дороги, вирішили пустити по світу саме конкретно взяте підприємство. Рейдерська діяльність - це насамперед злагоджена й командна робота висококласних фахівців: юристів, економістів, аналітиків, бухгалтерів, аудиторів, силовиків; спрямованих у потрібне русло організатором, що має деякий адміністративний і фінансовий ресурс.

Методи професійних рейдерів завжди дуже далекі від норм ділової етики, але найчастіше цілком законні так як вони закладені у законодавчу базу західних країн і вона є зрозумілою.

Замовні вбивства акціонерів, власників або керівників, з метою фізичного усунення носія титулу власника майно чи бізнесу, крадіжки документів, підроблення документів, протиправні внесення злочинних записів до державних реєстрів, погрози та силові дії приватних охоронних структур й інший явний криміналітет серед західних спеціалістів цього бізнесу є недопустимим і майже не використовується, хоча є й «фахівці» менш педантичні, які використовують такі методи. Незважаючи на законність дій, їх методи, як правило, дуже далекі від норм ділової етики. Зокрема рейдерами західних країн, використовуються такі засоби, як маніпуляції суспільною

¹⁷ Каліцінська К. О. Використання закордонного досвіду в процесі формування стратегії економічного захисту підприємств в умовах рейдцікавості. /К. О. Каліцінська // Агросвіт. № 11. 2012. С. 43-45.

думкою через ЗМІ і соцмережі, лоббізм в органах влади, біржові махінації, допускають рейдери й силові заходи, а часом і підкупом посадовців та правоохоронців.

За кордоном рейдерами називають фірми й особи, які скуповують акції підприємства всупереч бажанню контролюючих його власників, а потім переобирають раду директорів і отримують контроль над управлінням та активом загалом. У Росії рейдери виникли в 90-их роках минулого століття, коли з'явився перший закон про акціонерні товариства та широко розвивався приватний капітал та власність. При чому про захист власності тоді ніхто не дбав і не думав, способів боротьби по суті не було, окрім правоохоронної системи, яка була далекою від таких правовідносин. Кілька компаній Росії стали спеціалізуватися на слабких місцях корпоративного права. Захоплення компаній зводилось передусім до одержання реєстру акціонерів та концентрування його в одних руках. Головна мета рейдера, як і будь-якого підприємця чи бізнесмена, - отримання прибутку.¹⁸ У рейдерстві, як і в будь-якому проекті, строк на отримання цього прибутку має бути дуже скорочений адже власники та правоохоронці також протидіють їм і при затяжному ефекті протистояння об'єкт атаки стає не цікавий бо в нього необхідно вкладатись.

Рейдер здійснюючи атаку досягає прибутку не виробництвом певного виду продукції, а перепродажем підприємства, над яким він отримав контроль шляхом «недружного поглинання» тобто протиправного діяння. Це набагато дешевше, ніж шукати з власником підприємства компроміс, і набагато простіше, ніж переконувати бізнесмена продати власну прибуткову справу.

Слід розуміти, що українських рейдерів цікавлять ліквідні підприємства, ліквідні активи та майно, оскільки безперспективні нікому й задарма не потрібні. «Недружнє поглинання», «корпоративний конфлікт», «незаконне встановлення контролю над підприємством» - ось лише небагато синонімів

¹⁸ Колесник М. А. Зарубіжний досвід протидії рейдерству та можливості його використання в Україні. Електронний ресурс / М. А. Колесник. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/pib/2010_5/PB-5/PB-5_2.pdf

рейдерства, які увійшли до сучасної лексики юристів, що працюють у сфері корпоративного права.

Скуповування акцій, ініціювання фіктивного банкрутства, реприватизація - це рейдерство. Силowe захоплення, підроблення документів, заволодіння майном з використанням цих документів - це теж рейдерство і ніяк не можна його назвати «недружнім поглинанням» за поняттями західних країн.

В англосаксонському трактуванні недружнє поглинання означає банальне скуповування акцій на ринку, яке проводиться та реалізується в агресивній ринковій манері проти волі неефективного але чинного менеджменту та неуважних акціонерів.¹⁹ В загальному розумінні процес поглинання розуміється як процес, в результаті якого акції стають власністю саме покупця, а не крадія, а така покупка санкціонована у світі і в таких діях кримінальної складової немає. Процес поглинання реалізований тоді, коли одна компанія отримує контроль над іншою внаслідок агресивного скуповування акцій але без силових заволодінь і підроблених правовстановлюючих документів. З огляду на таке міжнародний досвід західних у боротьбі з рейдерством не зовсім правозастосовний в сучасних українських реаліях, де все починається із злочину, супроводжується злочином і покривається із застосування корупційних, а отже, злочинних факторів. Хоча, напевно, в тому і полягає міжнародний досвід боротьби з рейдерством, а саме, в якісних і зрозумілих правилах ведення тої чи іншої діяльності і впевненості у такій же поведінці конкурентів, під наглядом відповідного компетентного контролюючого органу. Також слід максимально усунути ефект особистих зв'язків та впливу персоналій на процеси таким чином щоб система протидії злочинним заволодінням працювала однаково ефективно не залежно від персоналій, які займають керівні посади в контролюючих органах.

Для забезпечення захисту бізнесу в Україні застосовують тактичні та превентивні методи захисту. Потрібно зазначити, що ідентичних, чи якоюсь

¹⁹ Каліцінська К. О. Використання закордонного досвіду в процесі формування стратегії економічного захисту підприємств в умовах рейдцікавості. /К. О. Каліцінська // Агросвіт. № 11. 2012. С. 43-45.

мірою універсальних методів подолання рейдерства не існує. В різних країнах рейдерські атаки мають свої особливості, існують різні способи захоплення підприємств, різні стадії проведення рейдерських атак, а отже різні методи боротьби із явно злочинними посяганнями на майно та власність. Слід говорити, що рейдерство в країнах світу є прогнозованим в розвитку атаки та зрозумілим контролюючим органам та регуляторам, а тому і інструменти у них не ручного застосування, а інституційні та рівні норм та правил. А тому, в кожній країні механізми протидії рейдерству мають свої особливості, постійно розробляються та оновлюються різноманітні заходи щодо захисту від такого негативного явища, при появі перших нових рис недобросовісної поведінки з ознаками злочину.

В розвинутих країнах, у порівнянні із Україною, рейдерство є ефективним інструментом впливу на неефективні підприємства. А в Україні дане явище являється інструментом перерозподілу сфер впливу та власності, та реалізації особистих інтересів у визначених сферах . У результаті рейдерських атак руйнується інвестиційна привабливість як окремих галузей, так і економіки в цілому, а також руйнуються стратегічні напрямки діяльності держави в які могли б прийти інвестиції, але через незахищеність їх в нашій країні цього не відбувається. Також слід вказати на те, що таке негативне явище знижує економічне зростання держави. Для формування ефективної державної політики України у сфері протидії рейдерству слід дослідити світовий досвід протидії даному явищу та визначення механізмів, які було б доцільно запровадити в Україні.

Найперше доцільно здійснити огляд досвіду протидії рейдерству та формуванню ефективної державної політики Сполучених Штатів Америки, адже там напрацьований найбільш великий досвід в цій сфері. Дана країна переживала пік зростання кількості ворожих поглинань у 80-90х роках ХХ століття, однак, такі поглинання становили не більше 20% загальної кількості угод на ринку.

В цей період також почали формуватись компанії, основною діяльністю яких було здійснення рейдерських ворожих атак. Протягом останніх років рейдерські атаки в США здійснюються переважно з метою розвитку бізнесу та за згодою сторін, що, у порівнянні з Україною, є досить ефективним механізмом зміцнення бізнесу та економіки країни в цілому. Нормативно-правовим актом в США, який регулює ринок корпоративного контролю є Закон Вільямса, відповідно до якого претенденти на здійснення управління бізнесом повинні повідомляти про свої наміри Комісії з цінних паперів США, а також здійснювати будь-які дії щодо участі у бізнесі у визначені терміни. Практика США показує що ефективними засобами недопущення здійснення ворожих поглинань в США є вчасна зміна президента та голови ради директорів, внесення змін до статутів підприємства під час активної діяльності «чорних» рейдерів на ринку, але це не є типовим для протидії рейдерству в Україні.²⁰

Захисні дії в США поділяються на превентивні (ті, що застосовуються до моменту появи пропозиції про поглинання), та тактичні (ті, що застосовуються після появи пропозиції про поглинання). До превентивних заходів відносять: - означена справедлива ціна;

- зрозуміла та прозора кваліфікована більшість для схвалення;
 - рада директорів з щорічним частковим оновленням;
 - умови про спеціальні класи акцій;
 - рекапіталізація;
 - принцип кумулятивного голосування при настанні певних умов;
- поняття «отруйні пігулки».

До тактичних заходів належать: висунення звинувачень в порушенні законодавства та початок судового процесу; реалізація реструктуризації активів; здійснення реструктуризації пасивів; принцип стоп-згода; цільовий викуп; компенсаційні парашути; захист «Пек Мен»; захист «білий лицар» .

²⁰ Данилова Е. І. Місце конфлікту в системі корпоративних відносин: європейський та вітчизняний досвід / Е. І. Данилова // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2014. – Вип. 39. – С. 32–35.

Такий механізм здійснення поглинань не можливий у застосуванні в Україні тому, що існує прогресивність ворожих поглинань, які мають особисті інтереси та цілі. Однак, застосування досвіду США у регулюванні корпоративних відносин дало б можливість зміцнення конкурентоспроможності підприємств в державі.²¹

Наприклад у Європі та Азії запроваджено обов'язкову пропозицію інвестором купівлі корпоративних прав іншим акціонерам. Даний механізм полягає в тому, що інвестор, який має намір придбати значний пакет акцій акціонерного товариства, зобов'язаний запропонувати іншим акціонерам викупити у нього акції за ринковою ціною. Розмір «значного пакета акцій» у різних країнах не ідентичний. Так, наприклад, у Великобританії розмір становить 50% + 1 акція, в країнах Азії також розмір становить 50% + 1 акція, а в державах-членах ЄС значний пакет акцій передбачає розмір від 40% + 1 акція. У США розмір значного пакета акцій дещо нижчий від інших країн і становить 35% + 1 акція.

Знову ж таки, все вищеописане стосується корпоративних відносин та конфліктів, чого в Україні на сьогодні не здійснюється під назвою рейдерство.

У більшості європейських країн було прийнято спеціальні закони, які регулюють процеси злиття і поглинання, також у цих країнах ворожі поглинання були засудженні бізнес-товариством. Було описано правила дій та протидій, можливих інструментів до нападу та захисту, компетентні арбітражні органи діють за принципом стримування та противаг.

До прикладу в Італії встановлено кримінальну відповідальність за злочини проти корпоративних відносин. У Німеччині, у 1995 році, було розроблено добровільний кодекс про ворожі поглинання, в якому зазначалось, що перш ніж компанія-агресор здійснить скупку акцій, вона повинна попередити про це завчасно компанію-мету, Німецьку біржу та Комісію з поглинань. А у 1998 році Німецька біржа визначила обов'язкове дотримання

²¹ Біляк Ю. В. Специфіка корпоративного рейдерства як процес отримання юридичного та фізичного контролю над майном, бізнесом проти волі власника підприємства. Електронний ресурс / Ю. В. Біляк. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2039>

умов Кодексу і за його порушення наступала відповідальність. Отже, ці країни описали правила рейдерства та допустимі рамки агресії чи не ділової і не етичної поведінки.

У провідних країнах світу ефективним держаним засобом запобігання рейдерства є запровадження регулювання облікової системи ринку корпоративних цінних паперів. Даний механізм передбачає зміну документарної форми цінних паперів на бездокументарну, що дозволяє спрощувати розрахунки та рух цінних паперів, а також збільшувати захист прав власника від можливих махінацій з його цінними паперами. Також даний спосіб запобігання рейдерства передбачає унеможливлення існування «подвійних реєстрів». Як бачимо законодавство боротьби та превенції рейдерства європейських країн є досить давнім за своїми датами створення та вони пройшли довгий шлях становлення і врегулювали діяльність і сфері рейдерства на рівні законів.

У Китаї корпоративні правовідносини регулюються цивільним законодавством та окремими законодавчими актами. До спеціальних законодавчих актів, які присвячені питанням правового регулювання господарських суб'єктів корпоративного права належать: – Закон КНР про господарський договір 1981 року; – Положення про особливі економічні зони провінції Гуандун 1980 року; – Закон КНР про зовнішньоекономічний договір 1985 року; – закони про приватні підприємства 1988 року; – про компанії 1993 року; – про господарські товариства 1997 року. Китай як бачимо також має досить зріле по віку антирейдерське законодавство.²²

Врегулювання правового становища різних суб'єктів господарської діяльності, в тому числі і корпоративних, мають місце у різних законодавчих актах Франції. Серед таких актів найбільшу значущість мають: – Закон про торгіві товариства 1966 року; – Декрет про торгіві товариства 1967 року; 61 – Ордонанс про свободу встановлення цін і про вільну конкуренцію. Торговий

²² Семенченко Н. В. Стратегії протидії рейдерському захопленню / Н. В.Семенченко // Європейські перспективи. № 2, ч.1. 2011. С. 188-195.

кодекс Французької Республіки містить норми кримінально-правового характеру, які захищають корпоративні відносини та передбачають покарання за правопорушення проти порядку управління в усіх організаційноправових формах юридичних осіб, які існують у Франції. Так, за незаконні дії при формуванні статутного капіталу товариства передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк до 5 років і штраф до 20 тис. євро за шахрайське завищення вартості при оцінці внесених у статутний капітал речових внесків.

Японське рейдерство розвивалось за правилами та у розумінні дружнього поглинання, виключно на добровільності об'єднань, адже для недружніх поглинань існували інституціональні бар'єри. Тобто менеджмент підприємства залучає постійних акціонерів, яким належать 60-80 % акцій. Саме наявність такої частини акцій у власності постійного акціонера не допускає виникнення загрози ворожого поглинання шляхом ворожого поглинання. Також для ворожих поглинань в Японії існують соціальні бар'єри, а отже і тут маємо ознаки інструментів стримування та противаг.

Це пояснюється тим, що підприємство розуміють як спільноту працівників, які працюють на підприємстві довічно, тому самі працівники зацікавлені у функціонуванні компанії та прикладають до чимало зусиль для захисту від ворожих атак. Однак, не зважаючи на дані інституціональні та соціальні бар'єри, в Японії зросла кількість ворожих поглинань.

Цікаві механізми боротьби з рейдерством, які застосовуються в Іспанії. Зокрема в даній країні запроваджено кримінальну відповідальність за зовнішнє вторгнення в управління. Дана норма передбачає позбавлення волі на строк від шести місяців до трьох років, а також штраф у розмірі потрійної вартості отриманого прибутку кожному, хто прийме або використає рішення, що завдасть збитків; незаконно привласнить неналежне йому право голосу, або скористаються іншим способом чи схожим прийомом. Це частково охоплює способи рейдерських захоплень, зокрема направлення до податкових органів фіктивних рішень учасників юридичних осіб про зміну виконавчого органу. Слід вказати і на негативні сторони, а точніше на прогалини в законодавстві

Іспанії, оскільки в ньому відсутні норми, які б захищали від махінацій з реєстром акціонерів.²³

Найбільш прийнятними способами запобігання рейдерству в Україні є застосування досвіду Російської Федерації. Ця країна схожа за фактом наявності ворожого та протиправного поглинання як основна мета рейдерів, в порівнянні із європейськими державами. Захист від рейдерства в цій країні поділяється на превентивні і тактичні. До превентивних заходів відносять наступні: формування захищеної структури контролю над бізнесом; формування захищеної структури управління бізнесом; система контролю за рухом активів і пасивів підприємства; захист від банкрутства підприємства; дії, що підвищують витрати поглинання бізнесу. Аналізуючи ці заходи, доходимо висновку, що вони більшою мірою покладаються на самі підприємства, а отже, держава покладає на бізнес обов'язки захисту своєї власності. Про щось схоже говорить чиновницьке середовище нашої країни, коли піднімається питання кримінальної відповідальності за рейдерство, з використанням підроблених документів і незаконних реєстраційних дій. Захист у процесі рейдерської атаки ще до втрати контролю передбачає проведення комплексних заходів в ситуації, коли рейдер почав діяти, однак не відбулося ще виведення майна. Такими є заходами є звернення до правоохоронців для реалізації заходів кримінально-правового впливу на ситуацію, накладення арештів на майно та заборон на розпорядження ним. Захист у процесі рейдерської атаки після втрати контролю повинен включати дії, які будуть перешкоджати рейдеру у досягненні його мети. Зокрема слід вжити заходів кримінально-правового характеру для забезпечення отримання рейдерами фізичного контролю над активом на час захисту юридичного. Таким інструментом в Україні та й за кордоном розглядають орган який в Україні називають Національне агенство з розшуку та менеджменту матеріальних активів (АРМА).

²³ Руденко-Сударєва Л. В. Збереження економічної безпеки функціонування господарюючих суб'єктів в умовах активізації корпоративних поглинань та рейдерських захопів / Л. В. Руденко-Сударєва // Незалежний аудитор. – 2013. – № 3. – С. 22 – 28.

Слід розширити тактичні заходи боротьби з рейдерством в Україні, застосовуючи досвід зарубіжних країн. Формування захищеної структури контролю над бізнесом передбачає захист прав власності на акції (довірче управління акціями, ведення реєстру акціонерів реєстратором, перехресне володіння акціями) та захист прав власності на майно підприємства (підготовка продуманого статуту підприємства, відрегулювання на рівні статуту порядку та процедури прийняття рішення щодо значних операцій та схвалення рішення по них, диверсифікація бізнес-активів та процесів, розосередження активів і фінансових ризиків по різних юридичних особах, своєчасне схвалення великих угод і угод із зацікавленістю, виведення найпривабливіших активів у самостійні юридичні особи у процесі реструктуризації).

Міжнародний досвід говорить про те, що захищеність структури управління бізнесом полягає в доведенні контрольного пакета акцій до розміру більше 75%, у підвищенні міри контролю над діяльністю органів управління та керівника, зниженні ризиків, які виникають при взаєминах із зовнішніми контрагентами.

Слід обов'язково передбачити систему моніторингу кредиторської та дебіторської заборгованості вашого бізнесу, ситуацію на ринку та активність контрагентів. Здебільшого міжнародний досвід підказує, що система захисту кожного бізнесу чи майна є індивідуальною, але можливо виділити загальні для усіх видів атак. Так, основними способами можна назвати: зустрічна скупка акцій; проведення додаткової емісії; підвищення вартості атаки; зустрічна атака; зниження привабливості об'єкта, який атакують; реструктуризація активів.²⁴

На Заході рейдерство таке як в Україні майже відсутнє. Рейдерство по українськи притаманне країнам із значними прогалинами в законодавстві та високим рівнем корупції. Протидії рейдерству в Україні, крізь призму міжнародного досвіду може нам вказувати на найпростіші методи боротьби з

²⁴ Кунтий Н. Я. Використання зарубіжного досвіду запобігання легальним схемам рейдерських атак / Н. Я. Кунтий // Економіка та держава. №2. 2012. С. 80-82.

рейдерством, зокрема це є недопущення виникнення та прострочення кредиторської заборгованості; удосконалення роботи кадрів та менеджменту має бути розроблено процедура викуп частки в учасників, які не беруть участі в діяльності підприємства; контрольне скуповування акцій і додаткова емісія; слід використовувати в службі економічної безпеки способів і методів конкурентної розвідки; визначення правового статусу власності, здійснення переоцінки майна, належного оформлення прав на всі активи та вироблення запобіжників, зокрема штучних іпотек та заборон; залучення громадськості та засобів масової інформації до боротьби з рейдерством, адже винесення на всеогляд проблеми стає токсичним для атакуючих та тих хто їх покриває.

Серед іншого, шляхами протидії рейдерству, які застосовуються в зарубіжних країнах можемо виділити протидію витоку конфіденційної інформації, організація якісного юридичного відділу на підприємстві, приведення внутрішніх корпоративних документів у відповідність до чинного законодавства, чітко дотримуватись усіх процедурних вимог, розробити процедури прийняття рішень закладені у статут та по максимуму внесенні до ЄДР, зменшення кількості міноритарних акціонерів; забезпечення контролю над доступом до інсайдерської інформації про компанію; користування послугами «перевіраних» професійних реєстраторів та зберігачів акцій; – здійснення контролю над рухом акцій.

Висновки до розділу 1

Досліджуючи питання походження та історії рейдерства встановили, що в зарубіжних країнах ширше використовується легальний метод поглинання підприємств, який включає цілком легальні дії рейдерів. Рідше трапляються випадки силових захоптів підприємства, використання підроблених документів, оперування такими документами при вчиненні правочинів, складання та прийняття рішень на нелегітимних загальних зборах підприємств.

Саме тому, на нашу думку, слід переймати схему легального методу поглинання зарубіжних країн та вивчити для застосування структури легальної схеми рейдерства в міжнародному розумінні даних процесів за регульованими та прописаними правилами. Аналізуючи ці процеси можна зробити висновки, що рейдери не вдаються до силових захоптів підприємств, а опираючись на певні прогалини в законодавстві та із залученням конкретних «потрібних» осіб взмозі купити акції підприємства, що дає йому певні права, тому йому немає необхідності вчиняти кримінально каране діяння щоб отримати контроль над активом чи майном.

Більшість європейських країн застосовують заходи захисту бізнесу від рейдерських атак на державному рівні, тобто, встановлюються чітко регламентовані норми законодавства та правила, які допомагають запобігти даному негативному явищу та ефективно із ним боротись коли атаку розпочато. Дій, які мають відверто кримінальний характер саме через зарегульованість в міжнародній практиці, майже немає. В Україні на сьогодні застосовуються більше заходів захисту майна та бізнесу силами керівництва та власників підприємств, запобіжниками різного роду, типу контрольовані іпотеки та заборони за ними, а на законодавчому рівні дане явище мало контролюється.

Окремим пунктом висновку є те, що рейдерство в українських реаліях — це в 95% кримінальне правопорушення спрямоване на заволодіння майном на нібито законних підставах, зокрема за зовнішніми атрибутами під виглядом правомірних дій та правочинів та відповідних записів у відповідному держаному реєстрі, але здійснені за підробленими документами та за посередництва суб'єкта державної реєстрації. В основі виникнення цих дій лежать прогалини в законодавстві та системні недоліки функціонування державних інститутів покликаних захищати власність (судової та правоохоронної систем, системи реєстрації юридичних осіб). Окрім того, обов'язковою складовою є корупційні зв'язки замовників і виконавців такого протиправного вилучення майна із представниками державних інституцій та правоохоронних органів.

Само по собі напрошується висновок, що переймаючи міжнародний досвід у боротьбі із рейдерством, Україні слід найперше врегулювати правовідносини, які так чи інакше дотичні зараз до власності та її захисту і відповідно актуалізувати кримінальну відповідальність до адекватного рівня в сьогоденних реаліях на рівні із жорсткими вимогами до порядку та процесу розслідування таких справ. Історія виникнення рейдерства як такого показує, що рано чи пізно ми до цього дійдемо, головне не спізнитись.

РОЗДІЛ 2

ЗЛОЧИНИ ПОВ'ЯЗАНІ З РЕЙДЕРСТВОМ В УКРАЇНІ, ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЇХ ВЧИНЕННЯ

2.1. Характеристика та аналіз злочинів, що охоплюються ст. 205-1 та ст. 206-2 КК України, як злочини, що безпосередньо пов'язані із рейдерством

Прийняті «антирейдерські» закони, норми яких пов'язані означенням нових порядків та запобіжників у сфері державної реєстрації та порядком її вчинення, регулюванням у сфері нотаріату, власники майна та активів, підприємства та бізнес залишаються під потенційним тиском заволодінь їх майном та активами за іншими схемами та інструментами, зокрема із застосуванням підроблених документів, судових рішень, корупційних зв'язків із чиновниками та правоохоронцями, що активно використовується в сьогоденні.

У своїй більшості, рейдерство в Україні, напряду тісно пов'язані із злочинами відповідальність за які пов'язана з підроблення документів, використання таких документів, внесення відомостей до відповідних державних реєстрів зловживаючи повноваженнями та похідні від них, такі як заволодіння активами та майном, нерозривно пов'язані між собою/

При усіх наявних інструментах правоохоронної системи, встановити первинну ланку кримінального правопорушення (обставини підроблення, осіб причетних до підроблення та подачі таких документів) майже неможливо, в силу того, що особи, які отримали в кінцевому результаті вигоду від такого підроблення та використання документів та протиправних реєстраційних дій, жодним чином юридично не пов'язані, а існує лише пряма незаконна вигода від таких дій. Особи, які розпочали злочин по заволодінню майном мають нести відповідальність за ст.ст. 358, 205-1 КК України, і своїй більшості вони не є тими хто має нести відповідальність за ознаками статті 206-2 КК України, адже

майже завжди це різні, не знайомі між собою особи. При цьому особа, яка здійснювала посередню ланку у кримінальному правопорушенні, здебільшого яка наділена повноваженнями у сфері публічних послуг, часто виступає окремим суб'єктом відповідальності, а точніше, відповідальності не несе зовсім і на це є причини, які зокрема криються в диспозиціях та санкціях статей кримінального кодексу України.²⁵

В цьому світлі важливим є фактор віднесення вказаних у розділі злочинів до тяжких. Такий підхід до класифікації зробить можливим застосування негласних розшукових слідчих дій з метою встановлення групи пов'язаних осіб та кінцевих вигодонабувачів результатів злочину. Це важливо з огляду на те, що учасники заволодінь завжди діють спільно та узгоджено, готуються та планують злочин готуючи для цього ресурси та засоби, а отже здійснюють активні комунікації між собою. Віднесення вказаної категорії злочинів до тяжких значно полегшить роботу слідчих по збору відповідної доказової бази щодо пов'язаних між собою осіб та осіб, що в кінцевому етапі акумулювали в себе актив та майно, що незаконно вилучено внаслідок злочину.

На моє переконання такі заходи є виправданими з боку нашої Держави, хоча б на тимчасовий період, адже навіть у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та винесені на її основі рішення Європейського суду з прав людини, серед іншого, зобов'язують Державу вживати необхідних заходів, спрямованих на захист права власності, а також вимагає від органів влади «реагувати належним чином, правильно та з великою відповідальністю».

В даному розділі охарактеризовано злочини, що напряду пов'язані із рейдерством та, по суті в Україні, їх кваліфікують, як рейдерство та вказано на аспекти їх вчинення.

Щодо злочинів передбачених статтею 205-1 Кримінального кодексу України.

²⁵ Молчанов А. Запобіжники від шахраїв. Закон і бізнес: електрон.вид. 10.12.2016–16.12.2016. № 50 (1296)
Електронний ресурс.- Режим доступу
http://zib.com.ua/ua/126738chi_budut_efektivnimi_zakonodavchi_novovvedennya_poklikani_p.html

Однією із основних складових рейдерського заволодіння активом та майном юридичної чи фізичної особи є підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців та їх безпосередня подача до відповідно державного реєстратора.

Вказані діяння кримінальне законодавство України кваліфікує та описує у статті 205-1 Кримінального кодексу України.

В даному випадку кримінальним правопорушенням вважається внесення в документи, які відповідно до закону подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи або фізичної особи - підприємця, завідомо неправдивих відомостей. Також, відповідно до вказаної статті кримінальним правопорушенням вважатиметься умисне подання для проведення такої реєстрації документів, які містять завідомо неправдиві відомості.

Обтяжує описані діяння даної статті Кримінального кодексу України ті ж самі дії вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням свого службового становища.

Аналізуючи та характеризуючи статтю 205-1 КК України слід звернути увагу на повторності злочину, адже при здійсненні рейдерських заволодінь, проглядається участь одних і тих же осіб чи груп осіб і вчиненні повторних злочинів, зокрема і описаного у даній частині роботи. Виходячи із інформації у ЗМІ та доповідей правоохоронців на території України виробились певні групи осіб які спеціалізуються на рейдерстві і задіюють для цього одних і тих же осіб.²⁶

Поняття повторності закріплено законодавчому рівні, а саме в ст.32 КК України, а також нормативно-правовому рівні у Постанові Пленуму Верховного Суду України (далі –ППВС України) «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки».

²⁶ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131

Статтею 32 КК України, унормовано, що під повторністю злочинів визнається вчинення двох або більше злочинів, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини Кримінального кодексу. Одночасно з цим, ППВС України «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки» від 04.06.2010р. № 7 в п.3 наголошує на тому, що за змістом статті 32 КК України повторністю злочинів визнається неодноразове вчинення однією і тією ж особою двох або більше злочинів, якщо вони: 1) передбачені тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК України; 2) передбачені різними статтями Особливої частини КК України і в статті, за якою кваліфікується наступний злочин, вчинення попереднього злочину зазначено як кваліфікуюча ознака.

Зважаючи на вищеописане можна стверджувати, що повторне підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб-підприємців, буде тоді, коли воно розглядається як вчинення двох і більше злочинів, які характеризуються таким суспільно небезпечним діянням.

Окремим важливим фактором та характеристикою у кваліфікуючій ознаці ст. 205-1 КК України є факт існування співучасті в такому вигляді як вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою осіб.²⁷

Судова практика та системний аналіз рейдерських заволодінь майном та активами вказують на факт вчинення даного злочину групою осіб, за попередньою змовою та розробленим планом з чітким розподілом ролі та участі кожного учасника вчинення злочину передбаченого ст. 205-1 КК України.

Дана ознака вказує на наявність співучасті у підробленні документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб-підприємців, розглядається нормами КК України як умисна спільна участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину. Тобто, у вчиненні

²⁷ Попелюшко В.О. Предмет доказування в кримінальному процесі (кримінально-процесуальні та кримінально-правові аспекти) Острог.: Національний ун-т «Острозька академія», 2001. 196с.

вказаного злочину повинні приймати спільну участь два і більше суб'єктів злочину.

Крім того, в даній статті співучасть передбачає вчинення злочину саме групою осіб за попередньою змовою (домовленістю).

Така форма співучасті закріплена в ст.28 КК України наступним чином: злочин визнається вчиненим за попередньою змовою групою осіб, якщо його спільно вчинили декілька осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку злочину, домовилися про спільне його вчинення.

Як свідчить практика, у вчиненні такого злочину беруть участь не менше двох осіб, за схемою роботи, яка полягає в наступному: один учасник виготовляє та/або отримує підроблені документи, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб-підприємців, другий учасник здійснює їх подачу до відповідно державного реєстратора. За такої конструкції вчинення злочину у діях учасників злочину вбачаються ознаки кримінального правопорушення передбаченого ст. 358 КК України, зокрема її четвертої частини.

Державний реєстратор нерідко буває третім учасником такого злочину передбаченого ст. 205-1 КК України, але тоді його дії уже кваліфікуються за ознаками ст. 365-2 КК України.²⁸

Окремою ознакою злочину передбаченого ст. 205-1 КК України є вчинення його службовою особою з використанням свого службового становища.

Положення КК України, під службовими особами визначають таку категорію осіб, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-

²⁸ . Про заходи щодо протидії рейдерству. Указ Президента України № 542/2019 від 22.07.2019. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.[Електронний ресурс] / Верховна Рада України.- Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/542-2019>

господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом (ч.3 ст.18 КК України).²⁹

При вчиненні рейдерських заволодінь майном чи активами, злочинці входять на підприємство через його службових осіб, які володіючи внутрішніми документами та можливостями доступу до них та печаток підприємства мають змогу виготовити підроблені документи, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб-підприємців, а також виготовити документи які надають їм такі повноваження для подачі цих документів відповідному державному реєстратору.

Нерідко вказаний злочин вчиняє службова підприємства юридичної особи виключно у власних інтересах, наприклад для легалізації своєї участі у числі юридичних осіб.

Маємо наголосити, що обов'язковою умовою притягнення до кримінальної відповідальності є встановлення того, що дії винної службової особи були зумовлені її службовим становищем та перебували у безпосередньому зв'язку з її службовими повноваженнями.

Також, умовою притягнення до кримінальної відповідальності є наявність фактичних можливостей особи, що безпосередньо походять від службового становища винного, виконуваних функцій і наданих повноважень.

Важливими ознаками диспозиції статті 205-1 КК України є «завідомо неправдиві відомості» та «умисне подання» документів як містять завідомо неправдиві відомості.

²⁹ Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред.М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 11-ге вид., переробл. та допов. – Київ :ВД «Дакор», 2019. – 1384 с

З практичної точки зору та виходячи із судової практики при визначенні та доведеності вини особи та призначення відповідного покарання дані ознаки є визначальними та найбільш дискусійними і проблемними.

Адже, особи, які планують та вчиняють злочин з підроблення та подання відповідному державному реєстратору документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб-підприємців часто здійснюють свої дії розрізнено через інших підставних осіб, які при розслідуванні злочину стверджують, що виконували функцію з подання документів і не знають осіб, які ці документи їм готували та передавали для подальшої реалізації злочину, у вигляді подачі їх для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб-підприємців. Довести факт того, що саме ця особа, що подавала підроблені документи сама їх і виготовила і підробила майже не реально.

Тому такі особи на слідстві тримаються позиції, що вони не знали про «завідомо не правдиві відомості», а їх дії не були «умисним поданням».

Розслідування злочину передбаченого ст. 205-1 КК України відноситься до юрисдикції слідчих органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства (відповідно до норм ч.3, ст.216 КПК України) та слідчих органів Національної поліції України.

Зважаючи на масштаб вчинення злочину, розмір завданої шкоди внаслідок вчинення вказаного злочину, правосуб'єктності осіб, які є учасникам та фігурантами такого злочину, генеральний прокурор, керівник регіональної прокуратури, їх перші заступники та заступники своєю вмотивованою постановою мають право доручити здійснення досудового розслідування будь-якого кримінального правопорушення іншому органу досудового розслідування (ч.5, ст. 36 КПК України). Виключення становлять злочини, які відносяться до виключної підслідності Національного антикорупційного бюро України.

Слід констатувати, що кримінально-протиправний зміст статті 205-1 КК України хоч і розділяє суспільно небезпечні діяння в мажах даної статті та складу цього злочину, при цьому суспільно небезпечні діяння визначені складом злочину ст.

205-1 КК України присутні у інших складах злочину КК України, а також містить ознаки, які ускладнюють притягнення винної особи до кримінальної відповідальності.

За вчинення вказаного злочину, в залежності від кваліфікації дій учасників злочину передбачає покарання у вигляді штрафу від п'яти тисяч до восьми тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за частиною першою вказаної статті до штрафу від восьми тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, за частиною другою статті.

Щодо злочинів передбачених статтею 206-2 Кримінального кодексу України.

На сьогодні єдиною статтею Кримінального кодексу України, яка вміщає в себе сукупність складу злочину, який в Україні називають рейдерство, є стаття 206-2 КК України - протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації.

Норма даної статті була введена до кримінального кодексу України у жовтні 2013 року (Законом України № 642-VII від 10.10.2013), а її мотивацією стали сплеск заволодінь майном та активами. Сама норма диспозиції статті є далеко не досконалою та навіть такою, що не дає розуміння що ж має вважатись злочином та які суб'єкти його вчинення.³⁰

За вказаною статтею Кримінального кодексу України, злочином означено дії з протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації у тому числі частками, акціями, паями їх засновників, учасників, акціонерів, членів, шляхом вчинення правочинів з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації.

³⁰ Камлик М. І. Рейдерство в Україні: сутність та засоби протидії. –Електронний ресурс / М. І. Камлик, М. А. Погорецький, В. П. Шеломенцев. –Режим доступу: [file:///C:/Users/Таня/Downloads/boz_2007_17_6%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Таня/Downloads/boz_2007_17_6%20(2).pdf)

Із диспозиції статті вбачається складена конструкція норми, яка вміщає в себе склади різних злочинів, зокрема підроблення документів та печаток, відповідальність за які передбачена статтею 358 КК України. Протиправність заволодіння майном також може реалізовуватись через використання осіб, що надають публічні послуги (державних реєстраторів, нотаріусів тощо).

Значну роль відіграють у таких злочинах протиправна діяльність спрямована на заволодіння майном підприємства, установи, організації службовою особою з використанням службового становища, що є обставиною, яка глибоко впливає на кваліфікацію діяння та відповідно виду та суворості покарання, якщо вони заподіяли велику шкоду чи спричинили інші тяжкі наслідки.

Вказаний злочин у всіх випадках його реалізації здійснюється групою осіб, з визначенням ролі кожного з учасників протиправного заволодіння, за попередньою домовленістю між собою про етапи здійснення заволодіння майном чи активом.

У більшості гучних та серйозних рейдерських злочинах останніх років проглядається повторна участь одних і тих же осіб у заволодіннях активами на території України.

В такому контексті слід означити факт того, що злочини спрямовані на протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації вчинені повторно глибоко впливає на кваліфікацію діяння та відповідно виду та суворості покарання. Те ж саме стосується випадку якщо злочин вчинено за попередньою змовою групою осіб погрозою вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень або поєднані з насильством, що не є небезпечним для життя і здоров'я, або з пошкодженням чи знищенням майна.

Злочин визначений статтею 206-2 КК України містить матеріальний склад злочину (має нести велику шкоду). Матеріальна шкода вважається великою, якщо вона у п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Основним описаним даною статтею об'єктом цього злочину є встановлений порядок здійснення господарської діяльності у частині забезпечення свободи підприємницької діяльності. Додатковим обов'язковим об'єктом є психічна недоторканність особи. Додатковим факультативним об'єктом у випадках вчинення кваліфікованих видів даного злочину виступають здоров'я особи чи відносини власності. Суб'єкт злочину загальний.

Об'єктивна сторона злочину полягає в протиправному заволодінні майном чи активом шляхом вчинення правочину з використанням підроблених документів, печаток, штампів.

Суб'єктивна сторона злочину полягає у прямому умислі та корисливому мотиві вчинення злочину.

Поняття повторності закріплено законодавчому рівні, а саме в ст.32 КК України на що вказувалось вище у цьому розділі роботи, а форма співучасті закріплена в ст.28 КК України наступним чином: злочин визнається вчиненим за попередньою змовою групою осіб, якщо його спільно вчинили декілька осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку злочину, домовилися про спільне його вчинення.

Як і випадку із злочином за статтею 205-1 КК України, злочин передбачений статтею 206-2 КК України, містись в собі закладини, які при фіксуванні та розслідуванні такого протиправного діяння створює складнощі при кінцевій кваліфікації та правовій оцінці дій винної особи.

З огляду на таке, у більшості випадків, вирок за такими статтями не пов'язані із реальними покараннями, що спонукає учасників та фігурантів вчиняти злочини в подальшому або навіть під час слідства чи судового розгляду попередніх злочинів.

За статтею 206-2 КК України часто притягують до відповідальності осіб які вчинили шахрайські дії (злочин передбачений статтею 190 КК України) внаслідок чого заволоділи майном чи активами або ж здійснили привласнення, розтрату майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (злочин передбачений статтею 191 КК України).

Вказані злочини характеризуються схожими спільними ознаками, а на практиці різниця у діях осіб, які вчиняють злочин майже не відрізняється між собою.

Конструюючи статтю 206-2 КК України, законодавець фактично передбачає відповідальність за рейдерство але при цьому жодним чином не означено визначення для поняття рейдерство в українських нормативних актах.

Заволодіння майном за даною статтею передбачає обов'язкові активні дії спрямовані на вилучення такого майна, з під контролю та володіння власника, від підприємства чи організації на користь осіб, які здійснюють такі дії або на користь інших визначених осіб, які в процесі цих дій юридично і фізично закріплюються на об'єкті захоплення.

Слід говорити про те, що заволодіння за вказаною статтею має бути протиправним. Тобто, особа чи група осіб здійснюючи заволодіння не мають і не можуть мати ні якого права на таке заволодіння, адже вони при таких діях не вчиняють юридично значимих дій спрямованих на легальний перехід права власності. Крім того, в такому випадку заволодіння не передбачає оплати за таке заволодіння і власнику не відшкодовується вартість такого майна.

Наслідком такого злочину є юридична та фактична втрата власником свого майна, його частини, а також контролю над ним, як юридично так і фізично.

Між незаконних заволодінням та майновою шкодою власника підприємства має бути визначений причинно-наслідковий зв'язок, а обов'язковою ознакою такого заволодіння має бути використання підроблених документів та печаток і штампів та застосування сили чи погроз насильством.

Слід відмітити, що диспозиція статті 206-2 КК України не містить посилення на обов'язкову наявність умислу, адже очевидні умисел та намір у таких злочинах, зважаючи на обов'язкову підготовку як юридично так і фізично до таких протиправних дій з боку осіб які вирішили здійснити рейдерство, шляхом заволодіння майном чи активом. При цьому додатковою ознакою є корисливий мотив злочину як для тих хто здійснює таке заволодіння так і для

того на чию користь звертається актив, яким заволоділи протиправно з використанням підроблених документів.³¹

Розслідування злочину передбаченого ст. 206-2 КК України відноситься до юрисдикції слідчих органів Національної поліції України та підрозділів детективів Національного антикорупційного бюро України, стосовно працівників юридичних осіб публічного права, якщо наявна хоча б одна з умов, що визначена пунктами частини 5, статті 216 Кримінального процесуального кодексу України (відповідно до норм ч.3, ст.216 КПК України).

Практика показує, що вказана категорія злочину розслідується в головним слідчим управлінням Національної поліції України, зважаючи на наявність групового злочину із трансобласним складом учасників рейдерських атак.

Зважаючи на масштаб вчинення злочину, розмір завданої шкоди внаслідок вчинення вказаного злочину, правосуб'єктності осіб, які є учасникам та фігурантами такого злочину (часто у злочину беруть участь адвокати, нотаріуса, чиновники, судді та правоохоронці), генеральний прокурор, керівник регіональної прокуратури, їх перші заступники та заступники своєю вмотивованою постановою мають право доручити здійснення досудового розслідування будь-якого кримінального правопорушення іншому органу досудового розслідування (ч.5, ст. 36 КПК України). Виключення становлять злочини, які відносяться до виключної підслідності Національного антикорупційного бюро України.

З огляду на таке, зважаючи на те, що в Україні діють групи, які спеціалізуються на вчиненні рейдерства у різних сферах ведення бізнесу по всій території України, а така діяльність підриває авторитет Держави, як надійного міжнародного партнера та відповідального перед міжнародними інвесторами, отже підриває основи національної економічної безпеки нашої

³¹ Шеломенцев В. Рейдерство в Україні: проблеми кримінальної відповідальності / В. Шеломенцев, М. Погорецький // Юридичний радник. – 2009. – № 2 (22). – С. 14 – 19.

Держави, розслідування такого роду злочинів доручається проводити органам Служби безпеки України.

При всьому вищевикладеному на сьогодні існують складнощі із фіксацією такого роду злочинів, його подальшим ефективним розслідуванням та притягненням винних до відповідальності. Часто до відповідальності притягують осіб, які здійснювали процедуру заволодіння але не були кінцевими отримувачами вимоги від вчинення злочину, а їх встановлення не вдається можливість у зв'язку із відсутністю можливості фіксувати таких осіб. Таке стається особливо тоді, коли потерпілі активно обороняються, а особи задіяні в переоформленні майна зареєстровані та перебувають на території ОРДЛО. Осіб які здійснювали силові дії по фізичному контролю над об'єктом заволодіння в кращому випадку притягують до відповідальності за статтею 296 частиною четвертою.

Кримінальні провадження стосовно учасників, які задіяні у рейдерстві як особи, що надають публічні послуги і їх протиправна діяльність зафіксована за ознаками статті 365-2 КК України, в кінцевому етапі або не притягують до відповідальності за вчинене, у зв'язку із впливом строків давності або перекваліфікують їх дії на халатність та службову недбалість, що є ознакою статті 367 КК України.

Окремо слід констатувати факти, що мають місце свідомо чи не свідомо з боку органів досудового розслідування. Часто рейдерські дії кваліфікують за іншими менш важкими та резонансними статтями кримінального закону, наприклад як самоуправство, стаття 356 КК України, викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження, стаття 357 КК України, Примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань, стаття 355 КК України.³²

³² Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131

Таке положення речей не сприяє оперативному припиненню злочину та найголовніше не дозволяє вживати належних заходів забезпечення кримінального провадження з метою не допустити продовження та розвитку злочину та подальших юридичних та фізичних дій з майном.

Виходячи з цього вбачається за необхідне віднести вказаний злочин до категорії тяжких, що дасть можливість для безумовного вжиття заходів негласних розшукових слідчих дій та негайних заходів забезпечення кримінального провадження.

За вчинення вказаного злочину, в залежності від кваліфікації дій учасників злочину санкція статті передбачає покарання у вигляді виправних робіт на строк до двох років бо позбавленням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років за умови кваліфікації дій за частиною першою вказаної статті.

Покарання може бути призначене також пов'язане із позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років у випадку кваліфікації дій за частиною другою вказаної статті.

Законодавець окремо описує відповідальність за вчинення вказаного злочину службовою особою з використанням службового становища або якщо вони заподіяли велику шкоду чи спричинили інші тяжкі наслідки.

Для цілей статті 206-2 КК України матеріальна шкода вважається великою, якщо вона у п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

2.2. Характеристика та аналіз злочинів, що охоплюються ст. 358, 365-2 КК України, як злочини, що є супутніми при рейдерстві

Щодо злочинів передбачених статтею 358 Кримінального кодексу України.

Окремою категорією злочинів, які є обов'язковими супутниками рейдерської атаки є підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів. Даний злочин майже завжди використовується в рейдерстві, як складова складення враження правомірних дій, за зовнішніми ознаками, щодо майна яким намагаються заволодіти, перед державними органами, правоохоронними структурами, особами, що надають публічні послуги (якщо вони не в схемі), а також перед засобами масової інформації.

Оперуючи такими документам, які завжди мають злочинне походження особи які здійснюють заволодіння майном, отримують перевагу в часі для легалізації свого становища на об'єкті заволодіння та подальшого оперативного юридичного легалізації своїх дій та документів.

Відповідно до диспозиції статті 358 КК України злочином вважається підроблення посвідчення або іншого офіційного документа, який видається чи посвідчується підприємством, установою, організацією, громадянином-підприємцем, нотаріусом, державним реєстратором, суб'єктом державної реєстрації прав, особою, яка уповноважена на виконання функцій держави щодо реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, державним виконавцем, приватним виконавцем, аудитором чи іншою особою, яка має право видавати чи посвідчувати такі документи, і який надає права або звільняє від обов'язків, з метою використання його підроблювачем чи іншою особою або збут такого документа.³³

Злочином також є підроблення печаток та штампів організацій та установ незалежно від форм власності.

Складання чи видача працівником юридичної особи незалежно від форми власності, який не є службовою особою, складання чи видача приватним підприємцем, аудитором, експертом, оцінювачем, адвокатом, нотаріусом, державним реєстратором, суб'єктом державної реєстрації прав, особою, яка

³³ . Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 11-ге вид., переробл. та допов. – Київ : ВД «Дакор», 2019. – 1384 с

уповноважена на виконання функцій держави щодо реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, державним виконавцем, приватним виконавцем або іншою особою, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних чи адміністративних послуг, завідомо підроблених офіційних документів, які посвідчують певні факти, що мають юридичне значення або надають певні права чи звільняють від обов'язків, підроблення з метою використання або збуту посвідчень, інших офіційних документів, що складені у визначеній законом формі та містять передбачені законом реквізити, виготовлення підроблених офіційних печаток, штампів чи бланків з метою їх збуту.

Також злочинними вважаються діяння спрямовані самі по собі на збут підроблених документів чи печаток і штампів.

Окремо виділено в частину четверту статті 358 КК України використання завідомо підробленого документа.

Обтяжливими в сенсі кваліфікації діяння є вчинення описаних кримінальних правопорушень групою осіб за попередньою домовленістю або ж здійснені повторно.

Поняття повторності закріплено законодавчому рівні, а саме в ст.32 КК України на що вказувалось вище у цьому розділі роботи, а форма співучасті закріплена в ст.28 КК України наступним чином: злочин визнається вчиненим за попередньою змовою групою осіб, якщо його спільно вчинили декілька осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку злочину, домовилися про спільне його вчинення.

Означення понять документ, печатка, штамп, офіційні документи, штампи, печатки описано у статті 357 КК України.

Об'єктом злочину передбачено статтею 358 КК України є встановлений та описаний законодавством порядок ведення, обігу і використання офіційних та приватних документів, який забезпечує легальну та законну діяльність підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, а також прав

і законних інтересів громадян, порядок документального посвідчення фактів, які мають юридичне значення.

Предметом злочину є документ, який видається чи посвідчується суб'єктом ведення діяльності незалежно від форми власності, фізичною особою -підприємцем, приватним чи державним нотаріусом, арбітражним керуючим чи аудитором або іншою особою, яка має право видавати чи посвідчувати документи, і який надає права чи наділяє обов'язками або звільняє від обов'язків чи позбавляє визначених прав, в тому числі на майно чи актив.

Предметом даного злочину також печатки, штампи, бланки підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, інші офіційні печатки, штампи, бланки.

В подальшому застосування цих предметів при вчиненні рейдерства призводить до вчинення ряду важких злочинів та матеріальних і фінансових збитків законних власників майна, яким заволоділи.

Суб'єкт злочину передбаченого статтею 358 КК України загальний. Суб'єктивна сторона злочину обов'язково характеризується прямим умислом.

Особи, які готуються до вчинення злочину пов'язаного з рейдерством, здійснюють, так звані, багаторівневі підроблення документів, максимально створюючи ефект легітимності походження своїх прав. До прикладу первинно підроблені документи, протоколи, договори надають нотаріусу для завірення копії. Або ж здійснюють завірення підписів у нотаріуса на різного роду документах з подальшим їх використанням в іншого нотаріуса при посвідченні іншого більш важливого факту, що має юридичне значення, а в подальшому здійснюють на підставі таких документів основні дії по заволодінню майном чи активом.

Основною суб'єктивною ознакою підроблення документів, виготовлення підроблених штампів, печаток є мета використання означених предметів як особою яка підроблювала такі документи, так і іншою особою, яка такий документ використала при вчиненні іншого злочину.

Важливо відмітити те, що підроблені документи використовуються в корисливих цілях як особи яка такий документ підробила так і третіх осіб, які отримали вигоду внаслідок застосування такого документу, в тому числі іншими особами, які такий документ подали до відповідного державного реєстратора чи державного органу чи установи.

Слід відмітити, що можливості використання підроблених документів, надають чинні нормативні акти які стосуються правовідносин у сфері реєстрації, відчуження та захисту власності будь-якого майна. Мається на увазі необов'язковість перевірки поданих документів та відсутність обов'язку та критеріїв відповідності поданих документів певним нормам, правила та стандартам.

Законодавець конструюючи норму статті 358 КК України під підробленням документа розуміє як повне виготовлення сфальсифікованого документа, так і часткову фальсифікацію змісту справжнього документа.

В другому випадку (переробка існуючого документу) перекручення правдивих даних документу, відбувається шляхом внесення у документ неправдивих відомостей (виправлення, здійснення фіктивних дописів, знищення частини тексту, підробка підпису, переклеювання фотографій, проставлення на документі відбитка підробленої печатки тощо).

Часто використовується існуючий бланк з відповідним чинному бланку датою та номером, але в такому документі наноситься текст який не відповідає тому що було здійснено в оригінальному варіанті. Таке проглядається при нотаріальних довіреностях, протоколах загальних зборів учасників юридичних осіб та інших схожих документах.³⁴

Часто і сам підроблений документ і підписи в ньому відповідають формі документу, суті та походженню документу від повноважного органу чи особи яка такий документ видає. Але в процесі його використання, часто вже після використання, стає очевидним, що вказаний орган не мав повноважень такий

³⁴ Про електронні довірчі послуги: Закон України № 2155-VIII від 13 лютого 2020 року. Відомості Верховної Ради України. №2 Ст.17

документ видавати або видачу здійснено без додержання процедури, яка має застосуватись при виготовленні такого документу.

Але тут проблему становить порядок перевірки походження таких документів та їх легітимності. Таке часто не прописано і цим користуються зловмисники, легалізуючи такі документи через нотаріуса чи відповідальний орган, надаючи йому офіційності та правдоподібності за зовнішніми ознаками.

Проблеми додають не завжди компетентні учасники правовідносин, які приймають такого роду документи, або ж здійснюють реєстраційні чи посвідчувальні дії з такими документами. Таке здійснюється або навмисно, з метою отримати вигоду або через недогляд та недбалість.

Тут слід говорити знову про склад злочину передбачений статтею 365-2 КК України, зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги.

Щодо розслідування вказаних злочинів, то важливо відмітити, що вчинення рейдерських атак з метою заволодіння майном чи активом супроводжується вчиненням злочину передбаченого статтею 358 КК України. ЦЕ злочин майже завжди є супутнім до злочинів передбачених статтею 206-2 КК України та статтею 205-1 КК України. Фактично цим злочином розпочинається рейдерство та заволодіння.

Розслідування злочину передбаченого статтею 358 КК України відноситься до юрисдикції слідчих органів Національної поліції України. Якщо зважити на те, що цей злочин майже завжди супутній злочину передбаченого статтею 206-2 КК України, то розслідування може доручатись і для підрозділів детективів Національного антикорупційного бюро України, стосовно працівників юридичних осіб публічного права, якщо наявна хоча б одна з умов, що визначена пунктами частини 5, статті 216 Кримінального процесуального кодексу України (відповідно до норм ч.3, ст.216 КПК України).

Практика показує, що вказана категорія злочину у рейдерстві розслідується в головним слідчим управлінням Національної поліції України в сукупності із злочином за статтею 206-2 КК України, зважаючи на наявність

групового злочину із міжобласним складом учасників рейдерських атак. При цьому органи Національної поліції України розслідують такі злочини як самостійний злочин без прив'язки до рейдерства.³⁵

Зважаючи на масштаб вчинення злочину, розмір завданої шкоди внаслідок вчинення рейдерства, правосуб'єктності осіб, які підроблювали документи та печатки і які використовували такі підроблені документи, які є учасникам та фігурантами рейдерства (часто у злочину беруть участь адвокати, нотаріуси, чиновники, судді та правоохоронці), генеральний прокурор, керівник регіональної прокуратури, їх перші заступники та заступники своєю вмотивованою постановою мають право доручити здійснення досудового розслідування будь-якого кримінального правопорушення іншому органу досудового розслідування (ч.5, ст. 36 КПК України). Виключення становлять злочини, які відносяться до виключної підслідності Національного антикорупційного бюро України.

За вчинення вказаного злочину, в залежності від кваліфікації дій учасників злочину санкція статті передбачає покарання у вигляді штрафу до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років, при кваліфікації дій за частиною першою статті.

При кваліфікації дій за частиною другою також визначено покарання у вигляді штрафу але уже до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк від трьох до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років.

Окремою кваліфікуючою ознакою є повторне вчинення злочину, що часто має місце зважаючи на діяльність рейдерських груп в Україні, а також вчинення злочину групою осіб за попередньою домовленістю, що майже завжди присутнє в рейдерстві. Законодавець визначив в такому випадку

³⁵ Про оперативно-розшукову діяльність . Закон України № 2135-ХІІ від 18.02.1992. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2135>

санкцію покарання у вигляді обмеження волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

В свою чергу, використання підробленого документу, частина четверта статті, що є завершальною стадією першого етапу рейдерства, часто на мільйони гривень, всього на всього, карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років.

Дана категорія злочину хоч і не відноситься до тяжких злочинів але її наслідки при застосуванні описаних діянь у рейдерстві в Україні наносить критичних, часто непоправних наслідків правам власників майна та активів. Часто не можливо довести, що особи які здійснювали заволодіння та рейдерство, навмисне використовували підроблений документ, а також те що вони знали, що документ підроблений. В даному випадку положення про «використання завідомо підробленого документу» не працює, в контексті доказового права та допустимості і належності доказів у кримінальному провадженні.

Часто позиція рейдерів зводиться твердження, що документи на підставі яких вони діяли їм надав сам законний власник, який у кримінальному провадженні є потерпілим від рейдерства але довести факт не видавання таких документів (підроблених документів та печаток) потерпілий не може.

В свою чергу учасник подій пов'язаних з рейдерством та заволодіння майном чи активом, який є особою, що надає публічні послуги, стверджує (часто не безпідставно), що не знав про підробленість поданих документів, а обов'язку чи інструментів перевірки такого у нього не має та законом не передбачено.

Щодо злочинів передбачених статтею 365-2 Кримінального кодексу України.

Ще одним злочином, що відноситься до категорії майже завжди супутніх злочинів при рейдерстві є злочин який кваліфікується як зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. Ознаки такого

поняття як «особа, яка надає публічні послуги», а також перелік осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, визначено у п. б) п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції». Вважається, виходячи з аналізу чинних кримінально-правових та інших нормативних приписів, зокрема системного аналізу норми, передбаченої ст. 365-2 КК України, можна виділити такі ознаки осіб, які надають публічні послуги. Отже, такі особи не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування. Також це ті категорії осіб, які зазначені буквально у вищезазначеній статті Кримінального кодексу України. Також слід констатувати, що описаний перелік осіб в ст.365-2 КК не є вичерпним, виходячи з такого, особами, що надають публічні послуги, можуть визнаватися й інші особи. Така позиція видається послідовною та мотивованою. При цьому є деякі застереження відносно третьої означених ознак. Виходячи зі змісту норми, передбаченої п. б) п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», такими особами можуть бути інші особи, визначені законом, які надають публічні послуги.

Не можна в контексті рейдерства та необхідності особливої опіки з боку Держави над власністю громадян та бізнесу, не згадати роз'яснення Міністерства юстиції України у листі до Верховної ради України від 18.12.2009 N 967-0-2-09-22 «Щодо надання роз'яснення термінів, які застосовуються у Законі України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення"».

Виходячи із тлумачень деяких термінів до сфери публічних послуг становлять послуги, що надаються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, які перебувають в їх управлінні.

Держава завжди відносила до своїх компетенцій публічні послуги, і має за них нести виважену відповідальність, зокрема створюючи запобіжники від зловживань та вчинення кримінальних правопорушень у даній сфері. Особливо таке стосується осіб, що надають публічні послуги, на що їх

делегувала держава, суб'єкти державної реєстрації. Якраз левову частку рейдерських захоплень було здійснено через діяльність суб'єктів державної реєстрації.³⁶

Крім того, дуже часто злочини по заволодінню майном та активами часто з дій суб'єктів державної реєстрації розпочинались та оперативно продовжувались за їх сприяння. Також часті випадки коли рейдерські атаки легалізувались шляхом застосування послуг суб'єктів державної реєстрації.

Норми даної статті, її диспозиція та санкції є дискусійними так як створюють широкий діапазон для зловживань та покривання з метою не допустити притягнення до кримінальної відповідальності вказаної категорії осіб.

Відповідно до диспозиції статті 365-2 КК України, зловживання своїми повноваженнями аудитором, нотаріусом, оцінювачем, уповноваженою особою або службовою особою Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, іншою особою, яка не є державним службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування, але здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, у тому числі послуг експерта, арбітражного керуючого, приватного виконавця, незалежного посередника, члена трудового арбітражу, третейського судді (під час виконання цих функцій), або державним реєстратором, суб'єктом державної реєстрації прав, державним виконавцем, приватним виконавцем з метою отримання неправомірної вигоди, якщо це завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб.

Окремо в кваліфікації діяння та визначення санкції покарання за таке кримінальне правопорушення законодавець визначив положення про вчинення злочину вчиненого стосовно неповнолітньої чи недієздатної особи, особи похилого віку або здійснене повторно.

³⁶ Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень. Закон України № 1952-IV від 01.07.2004 Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.[Електронний ресурс] / Верховна Рада України.- Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1952-4>

Поняття повторності закріплено законодавчому рівні, а саме в ст.32 КК України на що вказувалось вище у цьому розділі роботи.

Окремою кваліфікацією означене діяння описане в частині першій та другій цієї статті, якщо вони спричинили тяжкі наслідки.

Тяжкими наслідками у даній статті 365-2 вважаються такі наслідки, які у двісті п'ятдесят і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Дане положення міститься у примітці до ст. 364 КК України.

Об'єктом злочину є суспільні відносини, що забезпечують установлений організаційно-правовий порядок надання публічних послуг, а додатковими обов'язковими – охоронювані законом права та інтереси окремих громадян, або державні чи громадські інтереси, або інтереси юридичних осіб.

Об'єктивна сторона злочину вміщає в себе три основні ознаки: активне діяння – використанням особою, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, своїх повноважень всупереч своїм повноваженням, що полягає в певних діях або бездіяльності суб'єкта; наслідки, які проявляються у завданні істотної шкоди охоронюваним законом правам та інтересам громадян, також державним чи громадським інтересам та інтересам юридичних осіб; має бути присутнім причинний зв'язок між діянням і наслідками.

Суб'єкт злочину за даною статтею є спеціальний. Це особа, яка не є державним службовцем або посадовою особою місцевого самоврядування, здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, зокрема тих, що делеговані Державою.

Такою послугою на практиці користуються усі громадяни – внесення відомостей та змін до відповідних державних реєстрів прав та власності.

При рейдерстві останніх років майже завжди учасником заволодінь майном, є нотаріуси та державні реєстратори. Це пов'язано із особливостями порядку набуття прав власності, що законодавець пов'язує саме із державною реєстрацією прав та внесенням відповідних відомостей до відповідного реєстру.

Починаючи із 2014 року по середину 2019 року створено систему акредитації суб'єктів реєстраційних дій та їх допуску до державних та єдиних реєстрів, яка не забезпечувала контроль за їх діяльністю та місцем здійснення своєї діяльності. Така система несла загрозу захищеності інформації та документів громадян та бізнесу.³⁷

Внаслідок функціонування такої системи, що була прописана в законодавстві зловмисники та рейдери здійснювали ряд несанкціонованих доступів до реєстрів, доступів до реєстрів під чужими кваліфікованими електронними ключами неіснуючих державних реєстраторів і відповідно заволодіння майном та активами громадян та бізнесу.

Аналізуючи та характеризуючи дану статтю слід відмітити, діяльність осіб, що підпадає під кваліфікацію даної статті завжди здійснювалась планово, умисно та з корисливих мотивів. Така особа знала на що вона йде, які наслідки принесе така її діяльність та передбачала такі наслідки.

В останні роки рейдери використовували осіб, що надають публічні послуги виключно в злочинних цілях по заволодінню майном та активами у так званий «чорний» спосіб.

Розпочинаючи розслідування рейдерських заволодінь, зокрема за статтею 365-2 КК України, яка часто була присутня у кваліфікації діянь зловмисників, слідчі органи стикались із тим, що при чітко зафіксованих зловживаннях повноваженнями осіб, що надають публічні послуги, не можливо встановити хто ж фактично здійснив протиправні реєстраційні дії. Складно навіть було визначити в якому місті України здійснювалась безпосередньо дія в державному реєстрі. Таке було обумовлено тим, що кваліфіковані електронні підписи з правом доступу до єдиних державних реєстрів, а отже до власності громадян та бізнесу, отримували на підставних осіб, часто із ОРДЛО(окремі

³⁷ Про затвердження Положення про Колегію з розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації, територіальних органів Міністерства юстиції. Наказ Міністерства юстиції України № 71/5 від 09.01.2020. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.[Електронний ресурс] / Верховна Рада України.- Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/71-5>

райони Донецької та Луганської областей), і встановити хто і звідки здійснив дію ставало часто майже не можливо.

Таке положення речей суттєво ускладнювало процес розслідування злочину, його вірної кваліфікації та процедури притягнення таких осіб до кримінальної відповідальності за рейдерство.

В свою чергу такі діяння правоохоронцям доводилось перекваліфіковувати та розслідувати за іншими статтями КК України, що передбачені статтями 361-2 КК України, несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації та ст. 362 КК України несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї.³⁸

Притягнути осіб до відповідальності саме за статтею 365-2 КК України в реальності досить складно, навіть при встановленні особи та фіксації фактичного протиправного діяння здійсненого нею.

Таке положення речей обумовлено кількома факторами. Важливим елементом конструкції диспозиції статті 365-2 КК України є опис та текстове означення мети вчинення злочину при дотримання якої можна було б говорити про наявність ознак злочину передбаченого вказаною статтею.

Справа в тому, що в час коли широкої активності набули рейдерські атаки на майно та активи громадян та бізнесу за участю суб'єктів державної реєстрації, а відповідно і стали реальними ризики бути притягнутим до кримінальної відповідальності, за дивним збігом обставин, до диспозиції статті 365-2 КК України було внесено зміни, якими було виключено із статті слова «з

³⁸ . Про заходи щодо посилення збереження та захисту даних Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань. Наказ Міністерства юстиції України № 2185/5 від 18.07.2019 . Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.[Електронний ресурс] / Верховна Рада України.- Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2185-5>

метою отримання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб". Такі зміни було внесено Законом України № 1666-VIII від 06.10.2016 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності».

Достеменно сказати, яку саме мету переслідував законодавець сказати важко, але на практиці це призвело до того, що за чинною нормою вказаної статті є проблематичним притягнення винної особи, що надає публічні послуги до кримінальної відповідальності.

На сьогодні та частина статті 365-2 КК України про яку написано в попередньому абзаці описана так: «з метою отримання неправомірної вигоди, якщо це завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян....».

Виходячи із такої конструкції кримінально-правової норми, яка діє з жовтня 2016 року органам досудового розслідування слід доводити, що здійснюючи зловживання повноваженнями, особа, що надає публічні послуги мала на меті отримання неправомірної вигоди.

Доведення отримання неправомірної вигоди здійснюється і має здійснюватись в рамках розслідування іншого злочину передбаченого КК України, а саме статтею 368 КК України, прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, а отже іншими доказами за іншим складом злочину.

За таких обставин ефективного розслідування і притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які задіяні у схемі рейдерського заволодіння майном є малоперспективним.

Попередня конструкція статті 365-2 КК України була більш прикладною, адже майже завжди внаслідок дій осіб, що надають публічні послуги зловживаючи при цьому повноваженнями, вигоду отримують треті особи, які набувають прав на майно, щодо якого було здійснено протиправні реєстраційні дії.

Доводити, що особа, що надає публічні послуги, зловживала повноваженнями з метою отримання вигоди собі є дуже проблемно.

Ще одним проблемним аспектом у реалізації положень вказаної статті є доведення завдання істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб, внаслідок зловживання повноваженнями особами, що надають публічні послуги.

Проблема ховається в розмірі шкоди, яка часто не дотягує до визначеної норми закону і тоді доводиться обґрунтовувати наявність складу злочину передбаченого вказаною статтею, а не якогось іншого.

При рейдерських заволодіннях при їх розслідуванні, доведення вини особи, що надає публічні послуги, саме за статтею 365-2 КК України відіграє ключову роль, адже це може стати прямим шляхом до доведення рейдерства щодо майна чи активу.

Важливим елементом притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за означеною статтею є розслідування вказаного кримінального правопорушення в сукупності із розслідуванням злочину за ст. 206-2 КК України. За таких умов збережеться розуміння та підтвердження причинно-наслідкових зв'язків у загальній картині здійснення рейдерства.

Отже, вказана стаття КК України є важливим елементом у системі кримінально-правових інструментів боротьби з рейдерством в Україні та в українських реаліях, а нехтування положеннями які приведуть ефективності вказаної норми, приводить до непокараного злочину і не одного.

Розслідування злочину передбаченого статтею 365-2 КК України відноситься до юрисдикції слідчих органів Національної поліції України. Зважити на те, що вказані зловживання та правопорушення супутні та передують або завершують злочин, що передбачений статтею 206-2 КК України, то розслідування може доручатись і для підрозділів детективів Національного антикорупційного бюро України, стосовно працівників юридичних осіб публічного права, якщо наявна хоча б одна з умов, що

визначена пунктами частини 5, статті 216 Кримінального процесуального кодексу України (відповідно до норм ч.3, ст.216 КПК України).³⁹

Практика показує, що вказана категорія злочину у рейдерстві розслідується в головним слідчим управлінням Національної поліції України в сукупності із злочином за статтею 206-2 КК України, зважаючи на наявність групового злочину із міжобласним складом учасників рейдерських атак. При цьому органи Національної поліції України розслідують такі злочини як самостійний злочин без прив'язки до рейдерства.

Так само як і при інших супутніх рейдерству злочинах, які вчиняються одночасно чи послідовно, зважаючи на масштаб вчинення злочину, розмір завданої шкоди внаслідок вчинення рейдерства, генеральний прокурор має право доручити здійснення досудового розслідування будь-якого кримінального правопорушення іншому органу досудового розслідування (ч.5, ст. 36 КПК України).

Виключення становлять злочини, які відносяться до виключної підслідності Національного антикорупційного бюро України. Національне антикорупційне бюро чи Служба безпеки України можуть розслідувати такий злочин в сукупності із злочинами, які безпосередньо посягають на право власності на майно, а також якщо для цього є обґрунтовані підтвердження групи учасників, які за своїм статусом підлягають розслідуванню вказаними органами.

За вчинення вказаного злочину, в залежності від кваліфікації дій учасників злочину санкція статті передбачає покарання у вигляді штрафу від двох тисяч до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк до трьох років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до десяти років по частині першій статті.

При кваліфікації дій за частиною другою статті, вчинення злочину стосовно неповнолітньої чи недієздатної особи, особи похилого віку або повторно, карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк

³⁹ Про оперативно-розшукову діяльність . Закон України № 2135-ХІІ від 18.02.1992. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2135>

від трьох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

За спричинення тяжких наслідків внаслідок вчинення дій передбачених частиною першою та другою статті карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, з конфіскацією майна або без такої.

Слід відмітити, що хоч дана категорія злочину не відноситься до тяжких злочинів але її наслідки при застосуванні описаних діянь у рейдерстві в Україні наносить критичних, часто непоправних наслідків правам власників майна та активів.

Виходячи з такого слід детально підійти до перегляду санкцій вказаних статей кримінального кодексу та до диспозицій деяких норм статей, що описані у даній роботі. Суворіші покарання спонукатимуть ймовірних учасників рейдерських дій задумуватись над тим чи давати свої паспорти для реєстрації юридичних осіб, здійснення подачі документів для проведення державної реєстрації, не грамотності та недбалості при вивченні документів поданих для проведення дій з майном та активами. В свою чергу особи, які здійснюють силову підтримку при захопленнях майна, активів, врожаю, техніки мають проходити за важчими статтями ніж просте хуліганство та нести реальну відповідальність, як учасники рейдерської атаки, під час якої вони погрожують життю власників та загрожують здоров'ю громадян.

2.3. Характеристика та опис вчинення злочинів пов'язаних з рейдерством на прикладі заволодіння Селянським фермерським господарством «Кондратюк» (Дніпропетровщина), Фермерським господарством «Строгого Олександра Федоровича» (Харківщина), Товариством з обмеженою відповідальністю «Нові енергозберігаючі технології» (Миколаївщина).

На прикладі конкретних випадків зі реальними суб'єктами господарювання, які потрапили під рейдерську атаку можливо детально

прослідувати хід рейдерства та послідовності і порядку здійснення ряду злочинів про які описано у попередніх підрозділах. Описані випадки по своїй суті є хрестоматійним і їх можна розібрати на деталі, а вчинені злочини в процесі заволодіння активом відповідають кваліфікації дій які описані в статтях 358, 205-1, 365-2, 206-2 КК України.

Отже, селянське (фермерське) господарство «Кондратюк» (код ЄДРПОУ 24617604) створене 22 травня 1997 року (далі - СФГ «Кондратюк»)(рейдерство 2019 рік). Здійснює свою діяльність дане господарства на території Межівського району, Дніпропетровської області. Адреса реєстрації підприємства знаходиться за адресою м. Покровськ, Донецької області. Основним видом діяльності господарства є вирощування зернових та технічних культур.

СФГ «Кондратюк» має у своїй власності сільськогосподарську техніку, об'єкти нерухомого майна та орендує значні площі земель у приватних власників та має у своєму користуванні близько 4000 га земель, сільськогосподарського призначення. Слід відміти, що господарство не реєструвало своє майно, як цілісний майновий комплекс, відповідно до ст. 188 Цивільного кодексу України.

10 червня 2019 року трагічно загинув голова та засновник СФГ «Кондратюк», від пострілу в голову. Слідство вважає це самогубством, родина переконана, що було вбивство зважаючи на ряд фактів. Слідство у справі до кінця не завершено.

Уже 10 липня 2019 року на СФГ «Кондратюк» відбулась рейдерська атака, метою якої було заволодіти активами, майном та врожаєм господарства, шляхом заволодіння корпоративними правами господарства.⁴⁰

В процесі рейдерських дій у Єдиному державному реєстрі юридичних та фізичних осіб підприємців було здійснено перереєстрацію власника, голови та місцезнаходження СФГ «Кондратюк», державним реєстратором виконкому

⁴⁰ . Наход А.В. Рік після вбивства фермера та захоплення СФГ «Кондратюк» та як долається епоха рейдерства. Електронний ресурс / А.В. Наход .- Режим доступу: <http://www.business-varta.com/2020/07/rik-pislia-vbyvstva-fermera-ta-zakhoplennia-sfh-kondratiuk-ta-iak-dolaietsia-epokha-rejderstva/>

Мирноградської міської ради Донецької області громадянка Л. на невідому родині фермера особу громадянина К.

По даному факту було зареєстровані відповідні кримінальні провадження щодо злочинного заволодіння майном та активами СФГ «Кондратюк» з використанням нелегітимних документів та порушенням визначеного законом порядку здійснення реєстраційних дій.

Кримінальні провадження у вказаній справі були зареєстровані саме за статтями 358, 206-2 та в процесі за ст. 365-2 КК України. На сьогодні вирішується питання кваліфікації дій громадянина К. за статтею 205-1 КК України.

Важливо відмітити, що 15 серпня 2019 року відбулось засідання комісії Міністерства юстиції України з розгляду скарг на дії державних реєстраторів за результатами якого 16.08.2019 року скасовано незаконні реєстраційні дії державного реєстратора та господарство повернуто родині фермера.

У висновку Міністерства юстиції України, було чітко визначено, що державний реєстратор, особа, що надає публічні послуги громадянка Л. здійснила дії з явними порушеннями визначеного законом порядку, а отже проведені нею дії підлягають скасуванню.

До Єдиного державного реєстру юридичних та фізичних осіб підприємців було повернуто запис про належність господарства родині Кондратюків, а спадкоємець голови та засновника господарства чекав на вступ у спадщину для реєстрації на своє ім'я частки корпоративних правах СФГ «Кондратюк».

У процесі розслідування рейдерської атаки на господарство кримінальне провадження було розділено, епізод щодо дій державного реєстратора було виділено в окреме провадження. Державному реєстратору було обрано запобіжний захід – тримання під вартою. На усі активи господарства в рамках справи було накладено арешти за ухвалами слідчих судів. Через судові ухвали було заборонено здійснювати будь-які дії та зміни в Єдиному державному реєстрі юридичних та фізичних осіб підприємців щодо СФГ «Кондратюк».

Під час рейдерської атаки на СФГ «Кондратюк» було вчинено ряд злочинів, частина з них є основними у цій схемі, а частина супутніми або ж навіть підготовчими до здійснення основного злочину передбаченого статтею 206-2 КК України, а саме протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації.

В даному випадку мало місце протиправне заволодіння часткою учасника та голови СФГ «Кондратюк» шляхом вчинення правочинів з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації.

Слід відмітити, що підставою проведення протиправних реєстраційних дій внаслідок зловживання повноваженнями особою, що надає публічні послуги, став сумнівний за походженням та нікчемний з точки зору права та закону, договір купівлі-продажу корпоративних прав господарства, з означеним предметом договору – цілісний майновий комплекс, чого не могло бути.

Договір купівлі-продажу корпоративних прав від 19.03.2019 року у вигляді цілісного майнового комплексу СФГ «Кондратюк», що посвідчений представником «Правобережної товарної біржі». Даний документ по своїй суті є нікчемним договором відповідно до закону, а отже не може створювати жодних правових наслідків для учасників даного договору.⁴¹

Даний договір у такій формі та з таким змістом суперечить Конституції України та Законам України, а отже не міг бути прийнятий державним реєстратором Л. та на його підставі не можливо було проводити реєстрації змін. Особа, що надає публічні послуги, державний реєстратор громадянка Л. мала б зупинити та в подальшому відмовити у проведенні реєстраційної дії, відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних та фізичних осіб підприємців та громадських формувань».

Виходячи з такої поведінки особи, що надає публічні послуги, державного реєстратора громадянки Л., в її діях наявні ознаки злочину

⁴¹ Мірошниченко І.В. Кіберполіція викрила чорних реєстраторів у втручанні в державні бази даних. Електронний ресурс / І.В. Мірошниченко. Режим доступу: <http://www.business-varta.com/2019/07/kiberpolitsiia-vykryla-chornykh-reiest/>

передбаченого статтею 365-2 КК України за частиною третьою, адже розмір спричиненої шкоди відповідав критеріям необхідним для кваліфікації її дій.

Державний реєстратор громадянка Л. знехтувала приписами профільного закону, який регулює порядок здійснення державної реєстрації, не надала належної оцінки відомостям, що містяться в поданих документах на предмет відповідності відомостям, що наявні у державному реєстрі та порушила порядок вчинення реєстраційних дій.

Справа щодо державного реєстратора громадянки Л. перебуває на сьогодні на кінцевій стадії процесу і у ній в короткі строки можна очікувати вироку.⁴²

Як описано вище у роботі щодо аналізу і характеристики злочину за ст. 365-2 КК України, захист ставить питання наявності кваліфікуючої ознаки мети вчинення злочину, а саме отримання неправомірної вигоди, а також здійснюється апелювання до норми щодо розміру завданої шкоди внаслідок дій державного реєстратора.

Отже, питання кримінальної відповідальності за рейдерство та злочини з ним пов'язані лежать у площині переконання та оцінки суду у такій справі.

На цьому прикладі чітко проглядається роль, на перший погляд, не значного кримінального правопорушення, а наслідки його катастрофічні були б якби не оперативна реакція адвокатів родини фермера, Мініюсту та правоохоронців в частині арешті та заборон щодо корпоративних прав.

Що ж стосується розслідування злочину за ст. 206-2, 358 КК України, то тут закономірно справа ще в поліції і повільно розвивається, адже в її результаті до відповідальності мають притягнути особу яку набула всього майна та активі СФГ «Кондратюк» внаслідок вчинених протиправних дій.

Слід звернути увагу, що готуючись до заволодіння та вчинення дій, які підпадають під кваліфікацію ст. 206-2 КК України, громадянин К. та очевидно

⁴² Матвійва О.М. Злочини проти власності потрібно прирівняти до важких злочинів та забезпечити невідворотність покарання. Електронний ресурс / О.М. Матвійва. Режим доступу: <http://www.business-varta.com/2020/07/zlochyn-proti-vlasnosti-neobkhidno-pryrivniaty-do-vazhkykh-zlochyniv-ta-zabezpechyty-nevidvorotnist-pokarannia/>

його спільники здійснили підроблення підписів голови господарства та печатки господарства. Внаслідок цього було отримано рішення голови господарства про рішення продати СФГ «Кондратюк» громадянину К, а також договір купівлі-продажу корпоративних прав господарства у вигляді цілісного майнового комплексу (нікчемний договір в силу імперативних приписів закону про нотаріальне посвідчення договорів з нерухомим майном).

Отже, в діях громадянина К. вбачаються ознаки кримінального правопорушення передбаченого ст. 358 КК України, в тому числі за частиною четвертою, а саме використання завідомо підробленого документу.

Це щодо злочину який можна розглядати, як підготовчий до основного. На даному етапі опису рейдерської атаки можливо углядіти реалізацію уже трьох складів злочину.

При цьому, очевидним є факт наявності ще одного складу злочину передбаченого статтею 205-1 КК України, а саме, підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців. У даному випадку вбачаються ознаки умисного подання для проведення такої реєстрації документів, які містять завідомо неправдиві відомості з боку того самого громадянина К., який і отримав вигоду від протиправних дій у вигляді заволодіння корпоративними правами СФГ «Кондратюк».

В свою чергу, слід також надати правої оцінки діям представника «Правобережної товарної біржі» за участі та супроводу якої було підготовлено договір купівлі-продажу господарства, внесено до нього неправдиві відомості та нанесено підписи та печатки повноважних осіб господарства.

Щодо ФГ «Строгого» (Харківщина) (рейдерство 2018 рік) Послідовність дій рейдерів була майже такою ж як і в першому описаному варіанті, і логічно-хронологічний зв'язок між вчиненими злочинами зберігається також.

При рейдерському заволодінні ФГ «Строгого», також було спочатку здійснено підроблення рішення власника-голови господарства про продаж невідомому йому підставну особу, яка за даними слідства є мешканцем ОРДЛО.

Отже, було вчинено кримінальне правопорушення за ознаками ст. 358 КК України. В подальшому, на підставі підробленого договору купівлі-продажу було здійснено перереєстрацію ФГ на сторонню нікому не відому особу. Отже, також маємо підроблення договору купівлі-продажу (ст. 365-2 КК України) та подачу завідомо підроблених документів для проведення державної реєстрації юридичної особи (змін), що кваліфікується за ознаками ст. 205-1 КК України. Державний реєстратор, на підставі підроблених документів та ряду порушень норм законодавства про державну реєстрацію юросіб, вносить зміни до ЄДР щодо власника та голови господарства, тобто відбувається заволодіння майном з використанням підроблених документів для вчинення правочину, тобто ознаки ст. 206-2 КК України. При чому дії державного реєстратора слід кваліфікувати за ст. 365-2 КК України. В подальшому майно було перепродано на наступний день та так з'явився добросовісний правонабувач та на майно здійснено силову атаку для заволодіння майном із застосуванням зброї, дії яких кваліфікували за ознаками ст. 296, ч.4 КК України.⁴³

Слід сказати, що за скаргою до Міністерства юстиції України на дії державного реєстратора усі незаконні перереєстрації було скасовано, а проти фігурантів розпочато кримінальні провадження за вище вказаними статтями. Слідство тримає по сьогодні, деякі епізоди справи в суді, бо матеріали провадження роз'єднали.

Дана справа, як і попередня та сотні інших проходила за одним сценарієм і зі застосуванням того ж ряду злочинів. Даний кейс є вдалим в частині захисту прав потерпілого та відновлення його прав у короткий строк.

Наступна справа, це справа ТОВ «Нові енергозберігаючі технології», олійно-пресовий завод, що на Миколаївщині (рейдерство 2017 рік). Схема заволодіння даним заводом така ж маже як і у вищеописаних прикладах. Також присутні підроблені рішення загальних зборів товариства, підроблений первинний договір купівлі-продажу корпоративних прав та здійснено

⁴³ Ми нові власники вашого бізнесу. Електронний ресурс.- Режим доступу: <https://pravogarant.com.ua/zdravstvujte-mu-novye-sobstvenniki-vashego-biznesa/>

перереєстрацію власників у ЄДР за участі державного реєстратора в порядку та за документами, що не відповідали законодавству (відсутні матеріали та документи як необхідні при перереєстрації, протокол загальних зборів не в оригіналі та інше). В подальшому на другий день відбувся перепродаж корпоративних прав на нерезидента. Отже і тут наявні ст.ст. 358, 201-1, 206-2, 365-2 КК України, за якими і здійснюється розслідування кримінального провадження. Крім того, власниками було ініційовано та виграно ряд важких судових процесів, але через наявність добросовісного правонабувача та роздріблення комплексу заводу на елементи повернення майна ускладнилось.

Також ускладнили процеси захисту передача майнового комплексу заводу, як речового доказу, до управління АРМА та ініційоване рейдерами банкрутство ТОВ «Нові енергозберігаючі технології», а також надто дивна та передчасна смерть першого покупця корпоративних прав у цій схемі (молодий хлопець, мийник машин в Києві).⁴⁴

Слід відмітити, що у даній справі також мало місце скарги до комісії Міністерства юстиції України, але через формальності та очевидні корупційні чинники станом на 2017 рік, у задоволенні скарг було безпідставно відмовлено.

Отже, бачимо ряд рейдерських справ, з однаковим набором та порядком вчинення злочинів у сфері рейдерства, але різні результати за розслідуванням та захистом. Причина криється в різному підході при початковій фіксації злочину та його зупинці: у перших двох поліція відразу вжила превентивних та запобіжних заходів (на Харківщині з запізнення і під тиском адвокатів, громадськості та ЗМІ), а в третьому випадку корупційна складова у діях правоохоронців Миколаївщини та посадовців Мінюсту не дала зупинити злочин та повернути майно власникам по сьогодні (2020 рік).

⁴⁴ Офіційний сайт Антирейдерського союзу підприємців України [Електронний ресурс]. –Режим доступу: http://antiraiders.ua/ucp_mod_ucp_articles_show_170.html

Висновки до Розділу 2

Отже, описаним вище не складно побачити, що рейдерство це комплексне явище, яке містить в собі роди та ознаки різних складів злочину, які взаємопов'язані між собою, здійснюються паралельно або послідовно та приносять тяжкі наслідки законним власникам.

Виходячи з описаного вище доходимо висновку, що рейдерство в розрізі кримінально-правової оцінки це недружнє, поза межами дії цивільного та господарського законодавства, спрямоване проти волі власника, захоплення чужого майна на користь іншої особи, шляхом вчинення ряду послідовних кримінально караних дій, що містять ознаки підроблення документів, використання підроблених документів, в тому числі для проведення державної реєстрації активу чи майна, проведення протиправних реєстраційних дій із зловживаннями повноважними особами, із подальшим встановленням над майном повного контролю «нового» власника в юридичному та фізичному розумінні з використанням корумпованості чиновників і правоохоронців та з застосуванням фізичної сили.

За своєю суттю, рейдерство - це добре підготовлене, організоване, сплановане, юридично грамотне захоплення об'єкту за наперед відпрацьованими й попередньо продуманими схемами застосування злочину, в яких кожен учасник злочину (покупець, посередник, силові структури, судді й т.п.) знає свою функцію й усвідомлює свій інтерес. Кожен з учасників наперед усвідомлює караність своїх діянь і наслідки які можуть для нього настати, а отже, за жодних обставин не викриватиме своїх спільників по супутньому злочину і буде стояти на тому, що вчинив одноразовий злочин без наміру об'єднання з наступним в ланцюгу.

Майже всі ці ланки пов'язані з між собою кримінальним зв'язком, адже первинна ланка такої операції, майже завжди є протиправною за походженням. Носія інформації та даних з документами первинної ланки майже ніколи неможна ідентифікувати. Довести, що він знав що вчиняє злочин чи

користується підробленими документами за яким буде вкрадено майно чи актив майже не реально.

На даних прикладах чітко видно, яка послідовність дій рейдерів та як кваліфікуються їхні дії. Окреме питання якість та ефективність роботи правоохоронної системи та ряду експертних установ але суть залишається зрозумілою – рейдерство в Україні включає в себе багато аспектів в розрізі кримінального права та є множинним злочином зі складними наслідками довготривалої дії. Кримінальна відповідальність за вказані діяння має бути суворою та значною, адже, якщо розглядати злочини описані вище, як одноактну дію без комплексного підходу, то не можливо оцінити всю складність та важливість кримінальної відповідальності за рейдерство.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНИХ ІНСТРУМЕНТІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА РЕЙДЕРСТВО В УКРАЇНІ

3.1. Перспективи розроблення та реалізації заходів у сфері розслідування злочинів пов'язаних з рейдерством в Україні

На сьогодні негативні наслідки від рейдерства (заволодіння майном та активами з використанням підроблених документів, підписів, рішень судів тощо) винесені на найвищі рівні інтересу посадовців країни. Повноважні органи Держави на які так чи інакше покладається місія протидії рейдерству в Україні ініціюють різного роду зміни до законодавства аби зменшити ймовірності ризиків для здійснення рейдерської атаки на майно та активи громадян та бізнесу.

Указом Президента України № 542/2019 про заходи щодо протидії рейдерству, дано новий поштовх для боротьби та активізації розроблення протидії протиправним заволодінням майном та активами. В своїй більшості даним указом було окреслено необхідність змін до регламентів роботи державних реєстрів та захисту їх програмного забезпечення. А також в січні 2020 року було відкрито Офіс протидії рейдерству, який об'єднав кваліфікованих спеціалістів, експертів у цій галузі. За результатами роботи Офісу, Міністерство юстиції України при виявленні ознак правопорушень в діях державних реєстраторів та нотаріусів повідомляють правоохоронні органи про злочини за ознаками статті 365-2 КК України.⁴⁵

Виходячи із положень указу Президента, та першочергових завдань, розпочинаючи з середини 2019 року активізувалась робота антирейдерської комісії Міністерства юстиції України (комісія з питань розгляду скарг у сфері

⁴⁵ Про заходи щодо протидії рейдерству. Указ Президента України № 542/2019 від 22.07.2019. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.[Електронний ресурс] / Верховна Рада України.- Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/542-2019>

державної реєстрації), яка була створена ще у 2016 році, діяльність якої була спрямована оперативне та ефективне вирішення справ, що пов'язані із протиправними діями державних реєстраторів, без яких не відбувалась майже жодна рейдерська атака. До обов'язків даної комісії входило повідомлення правоохоронців про виявлені протиправні дії осіб, що надають публічні послуги, з метою реєстрації відповідних кримінальних проваджень за ст. 365-2 КК України та ознаками статті 205-1 КК України.

Комісію було переформатовано та перейменовано у Колегію з розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації, територіальних органів Міністерства юстиції (наказ Міністерства юстиції України від 09.01.2020 року № 71/5. Було повністю оновлено склад колегії та змінено правила та підходи до її роботи, спрямовані на забезпечення прозорості та ефективності роботи даної колегії у боротьбі з рейдерством. Колегія активно працює із правоохоронними органами повідомляючи про виявлені факти які містять ознаки кримінального правопорушення.

Оновленим складом Колегії було ініційовано проведення моніторингу реєстраційних дій у державному реєстрі речових прав на нерухоме майно та єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань.

Результатом моніторингу стало скасування акредитації ряду комунальних підприємств, суб'єктів державної реєстрації, з підстав порушення умов акредитації, частині з них було скасовано акредитацію у зв'язку з відсутністю реальних осіб реєстраторів. Скасування акредитації зачепило також осіб у які були відсутні за місцезнаходження, частина скасованих акредитацій було здійснено у зв'язку з відсутністю за результатом проведених камеральних перевірок.

Також, видано наказ Міністерства юстиції України від 18.07.2019 року N 2185/5 «Про заходи щодо посилення збереження та захисту даних Державного

реєстру речових прав на нерухоме майно, Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань».⁴⁶

За результатами реалізації даного наказу, у серпні 2019 року проведено так звану верифікацію ключів доступу з ідентифікацією осіб державних реєстраторів-співробітників комунальних підприємств, суб'єктів державної реєстрації до єдиних державних реєстрів юридичних осіб та реєстрів речових прав на нерухоме майно.

Результатом стало анулювання доступу 22% вказаних державних реєстраторів. Також було розпочато верифікацію усіх державних реєстраторів органів місцевого самоврядування.

Все вищеописане звісно сприяло зменшенню ризиків рейдерських заволодінь майном та активами громадян та бізнесу. Але залишалися актуальними проблеми кримінальної відповідальності за уже здійснені заволодіння та ходу їх розслідування правоохоронними органами.

На сьогодні на перший план виходять злочини пов'язані із підробленням документів, які використовуються в злочинах пов'язаних із рейдерством по заволодінню майном та активами громадян та бізнесу, що кваліфікується за ст. 206-2 КК України, через 205-1 КК України.

Статистика каже, що у 2014 року кількість рейдерських захоплень зростає. У зведеннях офісу Офісу генпрокурора України зазначається, що найменшу кількість кримінальних проваджень за фактом рейдерства було відкрито у 2014 році – 269, щоправда, з них було закрито 108 справ, а до суду дійшло 14 справ. Така статистика справ в суді говорить про не ефективність боротьби з рейдерством тільки регуляторними інструментами на рівні регламентування порядків Мінюсту.⁴⁷

⁴⁶ Про заходи щодо посилення збереження та захисту даних Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань. Наказ Міністерства юстиції України № 2185/5 від 18.07.2019 . Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.[Електронний ресурс] / Верховна Рада України.- Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2185-5>

⁴⁷ Ярош С. Проблема рейдерства та реформа державних реєстрів. – Електронний ресурс / С. Ярош. – Режим доступу: <http://radako.com.ua/news/problema-reyderstva-ta-reforma-derzhavnih-reiestriv>

Сплеск зареєстрованих справ припав на 2019 рік, коли було зареєстровано 891 кримінальних проваджень. З них з різних причин 128 – були закриті і 230 – передані до суду. Високий відсоток закритих справ говорить про низький рівень фіксації вчинених злочинів і про не готовність системи до реалізації принципів невідворотності покарання за рейдерство.

В свою чергу за перше півріччя 2020 року прокурори почали розслідування щодо 440 рейдерських захоплень, закрито 38 справ і передано до суду 236 кримінальних проваджень що рейдерства. Це показники системної роботи попереднього року коли було введено заходи превентивні. Деталізувались та описались дії та процедури, які знаходяться в зоні відповідальності Мінюсту і це дало результат (рис.3.1)

Рис.3.1 Рейдерство в Україні 2014-2020рр. Джерело : складено автором

Лідерами за кількістю рейдерських заволодінь стали Київ та Київська область. За сім років у регіоні зафіксовано понад 1250 рейдерських захоплень. На другому місці — Дніпропетровська та Львівська області. Серед лідерів також Харківщина.⁴⁸

⁴⁸ Малюська Д. Офіс протидії рейдерству – один із найуспішніших проєктів у боротьбі з рейдерством. Електронний ресурс.- Режим доступу: : <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-malyuska-ofis-protidii-reyderstvuodin-iz-nayuspishnishih-proektiv-u-borotbi-z-reyderstvom>

За офіційними позиціями до поняття та опису рейдерських захоплень належить правопорушення, які проходять за такими статтями кримінального як підроблення документів та печаток і їх використання (ст. 358 КК України) в сукупності із підробленням документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи (ст. 205-1 УК), протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації (ст. 206-2 КК).

Проблема розслідування вказаної категорії злочинів, на моє переконання, пов'язана саме із тим що рейдерство це складний процес з важкими наслідками, який вміщає в себе цілий ряд простих по суті злочинів, які на сьогодні не є важкими в розумінні кваліфікації діяння.

Входячи з цього, строки притягнення до відповідальності за більшістю з них не перевищують два три роки, а отже, особи, які вчинили супутні злочини та злочини які є підготовчими до рейдерства, часто звільняють від кримінальної відповідальності, що свою чергу тягне наслідки неповернення активів власникам.

Крім того, проблемою є фіксування етапів та епізодів рейдерства, а також усіх учасників такого злочину, особливо кінцевих вигодоотримувачів від проведення злочину. Навіть при припиненні активної фази рейдерської атаки та затриманні учасників злочину, майже не можливо довести причетність осіб на яких такі активи переоформлялись. Злочини вказаної категорії описані у цій роботі не відносяться до важких, а тому проблемним є застосування заходів негласних слідчих розшукових дій.

Також ця проблема у розслідуванні стає актуальною так як часто в схемі злочину присутні спеціальні суб'єкти, чиновники, судді та правоохоронці.

Отже, на сьогодні виглядає ефективним перегляд (доповнення) диспозиції описаних статей Кримінального кодексу України з метою конкретизації кваліфікації дій, за які має наставити відповідальність визначеного суб'єкта, а також зміна в сторону збільшення та суворості санкції вказаних статей та віднесення їх до категорії важких злочинів.

На мою думку це дасть превентивний ефект у залученні осіб до рейдерських схем та вчинення злочинів пов'язаних їх підробленням документів та подальшого використання з метою отримання неправомірної вигоди від такого використання підроблених документів, проведення державної реєстрації з метою заволодіння майном та активами громадян та бізнесу.

В перспективі з метою ефективного розслідування вказаної описаної категорії злочинів, вбачається за доцільне трансформувати підхід до злочинів пов'язаних з рейдерством, зокрема підроблення документів та використання підроблених документів для здійснення реєстраційних дій спрямованих на заволодіння активом чи майном.

До прикладу слід трансформувати підхід до злочину пов'язаного з підробленням документів для використання саме у рейдерських діях, який може мати наступний вигляд - підроблення офіційного документу, що видається уповноваженою на управління майном (активом) особою (власником) (в тому числі у складі юридичної особи) на основі (на підставі) якого здійснюється реєстрація переходу (перехід) права власності на майно/актив, реєстрація іншого речового права відмінного від права власності.

Використання вищевказаного документу іншою особою для набуття на свою користь майна чи активів, не залежно від того чи встановлено слідчими органами, факт обізнаності такої особи про підробленість таких документів, які є підставою переходу права власності на майно чи активи саме на її користь, в перспективі дасть більше можливостей у розслідуванні такого роду злочинів.

Вказаними рішеннями постануть перед кримінальною відповідальністю замовники таких злочинів (рейдерських атак), а не посередники чи державні реєстратори, дії яких в основній масі спрямовані на заволодіння майном та активами іншими особами (вигодоотримувачами від кримінального правопорушення інших осіб в супутніх злочинах).

Крім того, з аналізу описаних положень законодавства на сьогодні, даних статистики, вбачається відсутність належного ступеню диференціації

кримінальної відповідальності за вчинені правопорушення залежно від їх наслідків та результатів для кожного учасника.

Проблемною постає також співмірність між обсягом завданої шкоди та характером стягнення, що накладається в рамках притягнення до кримінальної відповідальності, кожного із учасника рейдерської атаки.

Варто звернути увагу і на діяльність осіб яких наймають для дій з подачі документів для проведення державної реєстрації (часто вони свідчать, що не знали, що документи підроблені і хто їм ці документи дав не пам'ятають чи не знають) але за таких обставин, особа яка матиме намір надавати схожого роду послуги буде належно перевіряти документи осіб, які такі документи їй для роботи надали, їх права та повноваження, а також належно фіксувати надані послуги.

Окремо слід описати та виділити підроблення судових рішень та використання їх особами на власну користь, а також отримання судових рішень та їх використання на власну користь на підставі підроблених документів наданих суду, в наслідок чого стало можливим набуття прав на майно чи активи або підстав для дій по заволодінню активами у вигляді фізичних захоплень та обмолоту врожаїв (ухвал про забезпечення, арешти, заборони та обмеження).

На наше переконання, неналежний характер викладу норм описаних статей, не лише унеможливорює забезпечення ефективної протидії та розслідування таких кримінальних правопорушень, але ставить під удар авторитет судової гілки влади, як такої, що є джерелом ухвалення судового рішення, яке врешті не здатне відобразити належного рівня реакції Держави на відповідні кримінальні правопорушення, внаслідок чого розцінюється потерпілою стороною як таке, що суперечить засадам справедливого судочинства, з огляду на що, в підсумку, у такої сторони виникає потреба звернення до ЄСПЛ, а у держави – забезпечення потужних матеріальних і кадрових ресурсів, якщо не на виконання рішення, ухваленого на користь

заявника, то, принаймні, на представництво інтересів держави на етапі розгляду справи ЄСПЛ.

В теперішніх реаліях відповідальність за такого роду кримінальні правопорушення має бути максимально жорсткою та суворою, що нестиме превенцію у вчиненні та ініціюванні таких злочинів. В своє чергу буде звужено коло інструментів для реалізації комплексного злочину, який називається рейдерство, що несе в собі сукупність злочинів, які є проміжними етапами реалізації заволодіння майном чи активами (підроблення документів, використання їх, в тому числі для проведення державної реєстрації, сама державна реєстрація змін зі зловживаннями повноваженнями).

Для реалізації перспектив та ефективного розслідування кримінальних справ пов'язаних з рейдерством необхідно впровадити та реалізувати методичні рекомендації із розслідування такого роду комплексних злочинів.⁴⁹

З метою запобігання та протидії рейдерству, а також ефективного розслідування рейдерства, на наше переконання у структурі Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Міністерства юстиції України та їх територіальних органів запустити роботу спеціально уповноважених підрозділів. Таке видається необхідним та перспективним адже цей вид протиправної діяльності має значний інтелектуальний складник, а отже потребує спеціальних знань та інформації.

Вказані підрозділи та уповноважені особи мають вести облік, накопичення, обробки та використання відомостей про події, що можуть кваліфікуватися, як кримінальні правопорушення, що пов'язані із заволодінням майном та активами, вчинені рейдерським шляхом.

Видається перспективним до впровадження та ефективним в сьогоденні постійне проведення аналізу, формування цілісної інформаційно-аналітичної бази даних, ведення багатокомпонентної достовірної статистики про посадових осіб, співробітників правоохоронних органів, суддів, державних реєстраторів,

⁴⁹ Натуркач Р. Удосконалення системи реєстрації (антирейдерський закон). – Електронний ресурс / Р. Натуркач. – Режим доступу:

нотаріусів, членів організованих злочинних груп, що системно, постійно та організовано провадять злочинну діяльність у сфері рейдерського заволодіння майном та активами.

З метою превенції рейдерства вбачається необхідним та перспективним формування цілісної інформаційно-аналітичної бази даних, багатокомпонентної достовірної статистики негативних економічних наслідків від злочинів пов'язаних із рейдерством (несплата податків, закриття бізнесу, виведення коштів, відшкодування фіктивного ПДВ тощо), що виникли внаслідок вчинення кримінального правопорушення відповідної категорії.

Даним підрозділам слід забезпечити можливості автоматизованого обміну інформацією між державними реєстрами, у тому числі – із забезпеченням захищеного доступу, можливістю автоматичного блокування дій, які викликають підозру щодо їх законності, в режимі реального часу.⁵⁰

Зважаючи на те, що рейдерство є стрімким та динамічним злочином за своїм кінцевим завданням, тому перспективним виглядає впровадження в межах адміністративно-територіальних одиниць оперативного реагування спеціальних груп. Для цього мають функціонувати мобільні групи з протидії рейдерству, які включають в себе представників національної поліції, прокуратури, міністерства юстиції та органів місцевої влади.

Вказані мобільні групи, у разі виявлення в діях державного реєстратора, нотаріуса, уповноваженої особи суб'єкта державної реєстрації порушень у сфері державної реєстрації, дій що суперечать законодавству та встановленим порядкам щодо проведення реєстраційних дій і можуть мати ознаки кримінального правопорушення, пов'язаного з рейдерством або у разі отримання відомостей, що можуть свідчити про випадок рейдерства, уповноважена посадова особа Міністерства юстиції України, його територіального підрозділу забезпечує невідкладне звернення із заявою до

⁵⁰ Про оперативно-розшукову діяльність . Закон України № 2135-ХІІ від 18.02.1992. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2135>

органів Національної поліції України про вчинення кримінального правопорушення.

Одночасно, інформація про виявлення вчинення протиправних діянь у сфері державної реєстрації, дій що суперечать законодавству та встановленим порядкам щодо проведення реєстраційних дій і можуть мати ознаки кримінального правопорушення пов'язаних із заволодінням майном та активами, вчинених рейдерським шляхом, вноситься до бази автоматизованого обміну даними.

У разі підтвердження кримінального правопорушення та внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного із заволодінням майном та активами, вчиненого рейдерським шляхом до ЄРДР, уповноважений підрозділ та/або спеціально уповноважена особа органів Національної поліції України спільно з керівником органу досудового розслідування та процесуальним керівником невідкладно забезпечує визначення слідчого/слідчої групи, що здійснюватиме досудове розслідування та вживають невідкладних (негайно) заходів щодо звернення до суду та отримання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів, проведення обшуків, арешту майна та вжиття інших заходів передбачених кримінальним процесуальним законодавством.

На сьогодні існує проблема із кваліфікацією дій учасників кримінальних правопорушень при здійсненні рейдерського заволодіння майном та активами. Реальною є проблема в розрізі перспективи притягнення учасників схеми до кримінальної відповідальності, у зв'язку із тим, що строки притягнення до відповідальності надто малі для даної категорії злочинів, у зв'язку із чим розслідування та кинуті на нього часові ресурси слідчих органів нівелюються.

Розслідування рейдерства здійснюється хаотично та не послідовно, часто у слідчих не вистачає кваліфікації для якісного та ефективного здійснення слідчо-оперативних заходів, що приводить до розвитку злочину та появи «добросовісних набувачів» майна, яка насправді вкрадено внаслідок рейдерської атаки.

Отже, виглядають спроможними твердження та позиція щодо необхідності реалізації заходів, на рівні нормо-творчих процесів, які були б спрямовані віднесення вказаної категорії злочинів до важких, збільшення санкції статей, які напрямую пов'язані із рейдерством, видозмінення диспозиції, що надало б реальну можливість до реального притягнення до відповідальності осіб, які здійснили протиправні дії спрямовані на заволодіння майном чи активом шляхом рейдерства.

Також доцільно в перспективі реалізації заходів спрямованих на ефективне розслідування злочинів пов'язаних з рейдерством, впровадження уніфікованих рекомендацій та підходів у фіксації та розслідуванні вказаної категорії злочинів.

3.2. Удосконалення законодавства, що спрямоване за забезпечення невідворотності покарання за рейдерство в Україні

Основоположним принципом кримінального права є принцип невідворотності кримінальної відповідальності та покарання за вчинені правопорушення, ефективність та якість дотримання якого залишається основною проблемою кримінального права та предметом частих дискусій серед юристів.

Принцип невідворотності покарання конкретизує більш широкі та загальні основні принципи кримінального права, зокрема, принципи законності, верховенства права, обов'язковості судових рішень та рівності громадян перед законом. У такому контексті та трактуванні принцип невідворотності покарання має запобіжний та превентивний вплив на кримінальні правопорушення загалом та рейдерство зокрема. Невідворотність покарання, та забезпечення реалізації цього принципу є першочерговим завданням кримінального права. Більшість осіб, які йдуть на злочин насправді очікують, що їх діяння не набудуть розголосу та суспільного резонансу, а отже їх мнене доведеться відповідати а свої вчинки перед законом.

У сфері рейдерських злочинів усе ще більш складніше, адже в даному випадку маємо чітко сплановані дії, високий рівень підготовки учасників даного злочину та обов'язкова корупційна складова в частині покривання цих злочинів правоохоронною та судовою системою, а точніше окремими представниками цих систем, призводять до відчуття безкарності при реалізації цих злочинів.

Ще однією складовою є наявність матеріальної складової у даних злочинах. При чому ця складова відіграє критично основну роль при оцінці проекту рейдерської атаки. Зважаючи на те, що рейдерство то є юридично-екномічний проект то він має свій кошторис, строк реалізації та етапи виконання. Особи чи групи які готують здійснити рейдерську атаку на майно чи активи громадян чи бізнесу, оцінюють предмет атаки, його вартість та відповідно розмір затрат на корупційні чинники. Зважаючи на те, що рейдер отримає дороговартісний актив не купуючи його, а по суті викрадаючи у власника, він готовий витратити кошти на забезпечення не настання наслідків за свої дії. Тут гостро постає питання реалізації принципу невідворотності покарання для усіх учасників цього процесу по обидві сторони барикад, як для рейдерів так і для судово-правоохоронної системи.

В чому причина таких реалій ніби і нескладно встановити. Здебільшого вона ховається у нездатності та не бажанні, рідше в неумінні, хоч це також погано, системи правосуддя довести до логічного завершення розслідування справ пов'язаних з рейдерством до суду з обвинувальним актом, а далі реалізувати та постановити обвинувальний вирок з визначенням особи, яка обгрунтовано доведено, вчинила злочин, суворості та реальної міри покарання.

Як уже вищевикладено, заважають у реалізації принципу невідворотності покарання значні, інколи видається навмисні, недоліки законодавства та підзаконних актів і необхідність удосконалення законодавчих конструкцій диспозицій норм кримінального права, а також приведення до реальності норм щодо процесуальних і матеріальних аспектів притягнення до відповідальності, для ефективного шляху до застосування покарання.

На шляху до притягнення до покарання осіб, що здійснили рейдерське заволодіння майном чи активом необхідно пройти великий та складний шлях. Задля забезпечення встановлені всього ланцюга злочинів та дійових осіб цих злочинів, ролі кожного з них, ступінь задіяності та усвідомленості у тому, що ними здійснювався злочин, необхідно щоб правоохоронці працювали не тільки прямолінійно та однорідно, а задіювали аналітичні та порівняльні методи встановлення можливих аспектів дії правопорушників під час рейдерства. Мова йде про збір та обробку аналітичних даних про участь одних і тих же осіб у різних регіонах країни при здійсненні схожих злочинів, використання тих самих юридичних осіб або фіктивних засновників директорів фірм-одноденок, використання тих же представників приватних силових структур для реалізації фізичного контролю над об'єктом атаки.⁵¹

Крім цього, має потужно та активно працювати сам потерпілий від рейдерства, не чекаючи коли почнуть діяти державні інституції останній має активно захищати свій актив. Збирати та акумулювати інформацію та документи, які можуть послугувати інструментом для відновлення порушеного право до доказу протиправної поведінки саме проти нього.

Проте важливим та основоположним фактором максимально реальної дії принципу невідворотності покарання за вчинення злочинів пов'язаних з рейдерством є вироблення багаторівневого уніфікованого плану заходів держаних інституцій на випадок здійснення протиправного заволодіння майном чи активами.

Корупційна складова правоохоронної та судової системи нікуди не дінеться із правової системи у розслідування злочинів пов'язаних з рейдерством та притягненні винних до відповідальності. Тут треба апелювати до доброчесності, професіоналізму, майстерності тих, хто формує матеріали кримінальних проваджень, хто готує підозри і обвинувальні акти, хто їх

⁵¹ Живко З. Б. Удосконалення державного регулювання у сфері протидії рейдерству / З. Б. Живко, З. С. Варналій // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. – № 7. – 2013. – С. 81-92.

погоджує відповідно до визначених законом повноважень. Але в сьогоденнішніх реаліях на цей фактор складно повпливати адже це надто суб'єктивна складова.

Крім того, чинний кримінальний процесуальний закон допускає досить глибоку дискреційну поведінку слідчого або прокурора, а у справах пов'язаних з рейдерством часто вибір припадає не на користь законності та об'єктивності, а на користь невиконання положень законодавства, які невлаштовують слідчого чи прокурора та рейдерів, які як вказано вище визначили бюджет на вплив на дискреційні рішення органів слідства, що вкрай негативно впливає в цілому, та на права потерпілих зокрема. Часто при усіх встановлених, дуже зрозумілих етапах та учасниках заволодіння майном та активами, слідство жодним чином не рухається в напрямку окреслення цих фактів та фіксування учасників, а отже, говорити про невідворотність покарання у даних обставинах важко.

Важливо прописати та зафіксувати, що встановлення самого факту кримінального правопорушення, його учасників, та схеми за якою це все відбулось – то є ретроспективним аспектом і часто не несе ніякого процесуального навантаження і в подальшому, адже в майбуніх кроках та діях має бути чіткий алгоритм, що робити з цією інформацією, як її використати, що вона означає чи може означати для слідства, яка послідовність та хронологічні рамки виконання кожного обов'язкового кроку при розслідування злочинів, які називаються рейдерством.

На прикладі реальної справи СФГ «Кондратюк» описано, як діють рейдери та які ресурси застосовують при здійсненні заволодіння та подальшого забезпечення втримання своєї переваги та юридичного і фізичного контролю над захопленим майном чи активом.

При цьому на сьогодні абсолютно реально реалізувати розроблення методичних матеріалів та набору дій та заходів, які видати у формі нормативно правового акту правоохоронній системі та системі органів юстиції.

Слід описати їх співпрацю та взаємодію в частині превенції рейдерських злочинів, в системі оперативного припинення злочинів та оперативного їх розслідування з найбільшим ефектом та встановленням усіх причетних до

злочину – від юриста який здавав підроблені документи і нібито не знав про те, що документи підроблені, до особи, яка отримала кінцеву вигоду від дій такого юриста та інших учасників ланцюга кримінальних правопорушень.

На сьогодні, виходячи із чинних нормативно-правових актів, практики розслідування кримінальних проваджень злочинів пов'язаних з рейдерством, роботи Колегії Міністерства юстиції України з розгляду скарг на дії державних реєстраторів та дій нотаріусів, що є особами, що надають публічні послуги, можливо виробити послідовність взаємодій, які однозначно сприятимуть принципу невідворотності покарання за рейдерство в Україні.⁵²

Отже, Міністерство юстиції України та його територіальні органи, посадові особи мають на постійній основі забезпечувати здійснення (у тому числі за допомогою автоматизованих систем) моніторингових заходів щодо проведених реєстраційних дій (в тому числі, заявами осіб постраждалих від протиправних дій) з метою попередження, своєчасного виявлення та припинення протиправних дій уповноважених осіб (реєстраторів, нотаріусів).

Визначити, що у разі виявлення в діях державного реєстратора, нотаріуса, уповноваженої особи суб'єкта державної реєстрації порушень у сфері державної реєстрації, дій що суперечать законодавству та встановленим порядкам щодо проведення реєстраційних дій і можуть мати ознаки кримінального правопорушення, пов'язаного з рейдерством або у разі отримання відомостей, що можуть свідчити про випадок рейдерства, уповноважена посадова особа Міністерства юстиції України, його територіального підрозділу забезпечує невідкладне звернення із заявою до органів Національної поліції України про вчинення кримінального правопорушення.

Одночасно, така інформація про виявлення вчинення протиправних діянь у сфері державної реєстрації, дій що суперечать законодавству та встановленим порядкам щодо проведення реєстраційних дій і можуть мати ознаки

⁵² Ми нові власники вашого бізнесу. Електронний ресурс.- Режим доступу: <https://pravogarant.com.ua/zdravstvujte-mu-novye-sobstvenniki-vashego-biznesa/>

кримінального правопорушення пов'язаних із заволодінням майном та активами, вчинених рейдерським шляхом, має вноситись до бази автоматизованого обміну даними з органами національної поліції.

Про реєстрацію заяви уповноваженої посадової особи Міністерства юстиції України, його територіального підрозділу невідкладно повідомляється керівник спеціально уповноваженого підрозділу та/або спеціально уповноважена особа органів Національної поліції України.

Внесення відомостей до ЄРДР за фактом вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного із заволодінням майном та активами рейдерським шляхом здійснюється у порядку, встановленому законодавством протягом 24 годин або ще оперативніше в залежності від інформації яка надається заявником щодо обставин, які розвиваються на об'єкті яким заволоділи чи мають намір заволодіти рейдери. Чітко прописати, що не допускається бездіяльність спеціально уповноваженої особи органів Національної поліції України у вигляді невнесення відомостей до ЄРДР та зволікання із заходами забезпечення кримінального провадження в першу добу розслідування.

Національна поліція України її територіальні підрозділи та їх уповноважені особи у випадку отримання повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного із заволодінням майном та активами, в тому числі, в якому містяться відомості про порушення у сфері державної реєстрації, дії що суперечать законодавству та встановленим порядкам щодо проведення реєстраційних дій і можуть мати ознаки кримінального правопорушення, пов'язаного з рейдерством або у разі отримання відомостей, що можуть свідчити про випадок рейдерства, уповноважена посадова особа Національної поліції України, його територіального підрозділу забезпечує невідкладне внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до єдиного державного реєстру досудових розслідувань.⁵³

⁵³ Панасенко Р. А. Щодо криміналізації та тлумачення «рейдерства» в Україні / Р. А. Панасенко // Вісник Луганського державного університету імені Є. О. Дідоренка. Спецвипуск. 2010. – № 5. С. 21 – 29.

В подальшому у разі підтвердження кримінального правопорушення та внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного із заволодінням майном та активами, вчиненого рейдерським шляхом до ЄРДР, уповноважений підрозділ та/або спеціально уповноважена особа органів Національної поліції України спільно з керівником органу досудового розслідування та процесуальним керівником невідкладно забезпечує визначення слідчого/слідчої групи, що здійснюватиме досудове розслідування та вживають невідкладних (негайно) заходів щодо звернення до суду та отримання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів, проведення обшуків, арешту майна та вжиття інших заходів передбачених кримінальним процесуальним законодавством.

Чітко визначити та прописати першочергові оперативні заходи та невідкладні слідчі дії, направлені на розслідування злочинів, вчинених рейдерським шляхом, а також визначити строк їх обов'язкової реалізації, які мають включати в себе:

1) невідкладний аналіз наявної інформації про учасників вчинення дій, інформації з державних реєстрів та встановлення кола осіб, які можуть бути причетні до вчинення кримінального правопорушення та визначення зацікавлених осіб (вигодоотримувачів);

2) проведення невідкладних процесуальних заходів відносно безпосередніх та опосередкованих учасників (нотаріус, держаний реєстратор, офіційний представник, особа в інтересах якої здійснено реєстраційні дії) кримінального правопорушення, пов'язаного із заволодінням майном та активами, вчиненого рейдерським шляхом (допит, затримання, визначення пов'язаних осіб);

3) забезпечення збереження майна, активів у первинному стані, що відповідає наявному на момент отримання інформації про вчинення кримінального правопорушення, метою якого є не допущення вторинних реєстраційних дій пов'язаних із перепродажем чи процесуальними перепонами

з боку осіб, які ініціювали первинні протиправні дії (фізично та юридично, шляхом застосування судових арештів та заборон реєстраційних дій);

4) проведення інших необхідних заходів, які будуть вважатись достатніми та необхідними і невідкладними до проведення спеціально уповноваженими підрозділами та/або спеціально уповноваженими особами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції України, Міністерства юстиції України та їх територіальних підрозділів.

Передбачити, що одночасно зі зверненням до органів Національної поліції України за фактом виявлення ознак кримінального правопорушення, пов'язаного із заволодінням майном та активами, з ознаками рейдерства, за допомогою спеціальних технічно-адміністративних системних програмних засобів спеціально уповноваженим підрозділом та/або спеціально уповноваженою особою Міністерства юстиції України, його територіального органу вживаються заходи з автоматичного блокування подальших операцій у державних реєстрах стосовно конкретних об'єктів чи відповідних розділів реєстру на строк до 72 годин.

Про внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення відповідної категорії до ЄРДР керівник спеціально уповноваженого підрозділу та/або спеціально уповноважена особа Національної поліції України невідкладно вносить відповідні відомості до автоматизованої системи обміну даними та повідомляє уповноваженого прокурора про реєстрацію злочину вказаної категорії.

Спеціально уповноважений підрозділ та/або спеціально уповноважена особа Міністерства юстиції України, його територіального органу вживають заходів з автоматичного блокування подальших операцій у державних реєстрах стосовно конкретних об'єктів чи відповідних розділів реєстру на строк до 72 годин і здійснюють таку дію невідкладно з моменту внесення до бази автоматизованого обміну даними та повідомлення Міністерства юстиції України, його територіального підрозділу щодо внесення відомостей про

вчинення злочину пов'язаного з рейдерством до ЄРДР, уповноваженими особами Національної поліції України, його територіального підрозділу.

На підставі інформації з автоматизованої системи обміну даними керівник спеціально уповноваженого підрозділу та/або спеціально уповноважена особа Міністерства юстиції України, його територіального підрозділу спільно із керівником спеціально уповноваженого підрозділу та/або спеціально уповноваженою особою Національної поліції України приймають рішення про необхідність участі уповноважених представників Міністерства юстиції України у слідчих діях з метою надання консультативної допомоги, а уповноважена особа Міністерства юстиції України, визначеного департаменту (підрозділу), протягом 24 годин готує висновок Міністерства юстиції України на підставі камеральної перевірки про наявність ознак порушення законодавства у сфері державної реєстрації та нотаріату.⁵⁴

Після внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного із заволодінням майном та активами, вчиненого рейдерським шляхом до ЄРДР, у разі необхідності, за умови утримання об'єкту особами, які потрапили до/на нього після відповідних протизаконних реєстраційних записів, розслідування щодо яких розпочато та внесено до ЄРДР, керівник спеціально уповноваженого підрозділу та/або спеціально уповноважена особа Національної поліції України її територіального органу забезпечує негайне визначення відповідальних осіб, які здійснюватимуть фізичну охорону відповідного об'єкту.

Порядок здійснення фізичної охорони об'єкту співробітниками органів Національної поліції України визначається керівником спеціально уповноваженого підрозділу та/або спеціально уповноваженою особою Національної поліції України її територіального органу за погодженням з керівником Національної поліції України або відповідного територіального органу.

⁵⁴ Таращанська О. Б. Державна протидія рейдерству в корпоративному секторі економіки України. – Електронний ресурс / О. Б. Таращанська. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10tobseu.pdf>

У разі ухвалення рішення про здійснення охорони об'єкту керівник спеціально уповноваженого підрозділу та/або спеціально уповноважена особа Національної поліції України її територіального органу невідкладно вносить такі відомості до автоматизованої системи обміну даними.

Міністерством юстиції України забезпечується безперешкодний доступ органів Міністерства внутрішніх справ України, органів Національної поліції України до державних реєстрів та функціонування системи автоматизованого обміну даними в режимі реального часу без можливості внесення змін та записів до єдиних державних реєстрів (в режимі огляду).

Суттєвим фактором на шляху до удосконалення інструментів досягнення максимального ефекту в напрямку невідворотності покарання за здійснення рейдерських захоплень та злочинів, що пов'язані із рейдерством, бачиться у внесенні зміни до окремих норм Кримінального кодексу України, що передбачатимуть посилення кримінальної відповідальності за вчинення злочинів що пов'язані із рейдерством.

Такий захід реагування на ситуацію із рейдерством в Україні дозволить зменшити кількість бажаючих та готових піти на злочин по заволодінню майном чи активами громадян та бізнесу, а також дозволить максимально реалізувати принцип невідворотності покарання за вчинені злочини, які зараз не видаються критичними, якщо розглядати їх як окреме правопорушення без супутніх дій спрямованих на заволодіння майном чи активом.

Такого ефекту можливо буде досягти у зв'язку із тим, що збільшуючи санкції визначених статей, вказана категорія злочинів буде віднесена до тяжких, а отже, включається можливість проведення негласних розшукових слідчих дій, що на етапі активного рейдерського заволодіння дасть можливість встановити усіх фігурантів та замовників злочину, що в кінцевому етапі дасть можливість притягнути їх до юридичної відповідальності.

Крім того, зважаючи на такий захід реалізації принципу невідворотності покарання збільшує строк притягнення осіб задіяних у рейдерстві та супутніх йому злочинах до кримінальної відповідальності, а це означає, що не вдасться

затягувати слідство та судові процеси з метою уникнути відповідальності за строками давності.

Варто також відмітити, що при посиленні відповідальності за вказану категорію злочинів, буде значно менше бажаючи дати свій паспорт для здійснення реєстраційних дій, виготовити довіреність без особи, провести загальні збори без учасника, подати підроблену ухвалу суду про забезпечення позову тощо.

Таке положення речей суттєво збільшить вартість проектів рейдерів, адже кошторис витрат об'єктивно зросте, бо доведеться перекривати суттєві та суворі правила та вимоги норм матеріального та процесуального права. В такому випадку об'єктом атаки мають бути дуже великі об'єкти, а ті в свою чергу на сьогодні користуються послугами юристів, аудиторів та аналітиків, які моніторять ринок, ситуацію, тенденції та можуть оперативно та активно локалізувати атаку, а якщо ні то, рейдерська атака на велике підприємство чи його майно, швидко розійдеться по ЗМІ та високих кабінетах і цим спровокує публічність даного процесу та вимушено активні дії правоохоронців по припиненню злочину та відновленню правової рівноваги.⁵⁵

Отже вбачається за можливе та доцільне, видозмінити конструкцію диспозиції статті і посилити відповідальність за підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців (ст. 205-1 КК України) в частині розширення диспозиції статті щодо направленості вчинення злочину особою у власних інтересах чи інтересах інших осіб

Також обґрунтованим є підхід щодо до положень, які стосуються протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації (ст. 206-2 КК України), а також підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів (ст. 358 КК України), що полягатиме у описовій конкретизації кола суб'єктів

⁵⁵ Смітюх А. В. Рейдерство, поглинання та загарбання: співвідношення понять та класифікації. – Електронний ресурс / А. В. Смітюх. – Режим доступ <http://www.dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/6242/1/92-101.pdf>

злочину. Бачиться доцільною і уточнені положення щодо направленості злочину щодо кола заінтересованих у злочині осіб та наслідків які можуть настати саме щодо них внаслідок реалізацію злочину навіть за посередництва інших осіб, що зараз відбувається.

Щодо зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ст. 365-2 КК України) є доцільним внести уточнення і зміни, в частині конкретизації диспозиції статті щодо направлення вчинення злочину суб'єктом його вчинення у власних інтересах чи інтересах інших осіб

У зв'язку із цим, кримінальну відповідальність за підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців пропонується посилити шляхом підвищення нижньої межі санкції ч.1 статті 205-1 КК України штраф від п'яти тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян відповідно; санкцію статті за ч. 2 привести до означення покарання у вигляді штрафу від десяти тисяч до п'ятнадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з альтернативним покаранням у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади.⁵⁶

Для реалізації такого проекту змін, пропонується сформулювати нову частину примітки до даної статті, у якій визначити, що шкода, передбачена ст. 205⁻¹ вважається завданою у великому розмірі, якщо її сума у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян; в особливо великому розмірі – якщо її сума у чотириста і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Поряд з цим, задля найбільш ефективних для забезпечення належного стану правозастосування у відповідній сфері суспільних відносин слугуватиме посилення кримінальної відповідальності за підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів через встановлення штрафів на рівні від п'яти тисяч до десяти тисяч

⁵⁶ Рейдерство в Україні- хто винен. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://kiev-chamber.org.ua/uk/134/995.html>

неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від двох до п'яти років за частиною першою статті 358 КК України.

Вбачається за доцільне позбавляти волі на строк від трьох до п'яти років за вчинення вказаного злочину за частиною другою. Здійснити доповнення частини третьої статті новою кваліфікуючою ознакою у вигляді завдання шкоди у великому розмірі та визначенням покарання, що пов'язане з позбавленням волі на строк від п'яти до семи років.

Нагальним є, виходячи з реалій та практики, підвищити рівень штрафу за використання завідомо підробленого документа - від п'ятисот до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років.

Реальний стан справ із рейдерством та заволодіння майном за підробленими документами спонукає до розширення статті додаванням частини 5 із такою кваліфікуючою ознакою, як використання завідомо підробленого документа, з метою заволодіння чужим майном або придбання права на майно із санкцією у вигляді штрафу від п'яти тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

Для суворості дій Держави щодо протистояння протиправним заволодінням з використанням підроблених документів, передбачити та визначити рівень шкоди, завданої у великому розмірі для цієї статті, на рівні двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (замість трьохсот), натомість знизивши з тисячі до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян рівень шкоди, завданої в особливо великому розмірі.

Критичний сплеск злочинів пов'язаних з рейдерським заволодінням майном та активами, спонукає до тези про необхідність внести зміни до ст. 206-2 КК України та передбачити відповідальність за частиною 1 у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років. Відповідно за ч. 2 статті визначити покарання у вигляді позбавлення волі на

строк від п'яти до семи років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років, за ч. 3 покарання у вигляді позбавлення волі на строк від семи до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією майна.⁵⁷

Окрім того, для однозначного трактування та ефективного застосування норм цієї статті слід внести зміни до диспозиції статті в частині послідовного переліку об'єктів якими можна заволодівати відповідно до перерахованих у них видів статей.

Як вказано за текстом даної роботи, постійний супутній з заволодінням майном чи активом злочин є злочин який означений як зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ст.365-2 КК України). Відповідною сьогодишнім реаліям є позиція щодо внесення змін до назви статті, адже, нотаріуси, які внесені до вказаної статті як суб'єкт, не надають публічні послуги, а відповідно до Закону України «Про нотаріат» - вчиняють нотаріальні дії, які не є послугою.

Щодо санкції статті, то на наше переконання за частиною 1 статті необхідно встановити покарання штрафом від восьми тисяч до дванадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк до трьох років та на 10 років позбавляти права на зайняття певним видом діяльності.

З частиною другою відповідно: штраф від десяти тисяч до двадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років та на 10 років позбавляти права на зайняття певним видом діяльності.

Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, з метою заволодіння чужим майном або придбання права на майно або якщо вони спричинили тяжкі наслідки - позбавлення волі на строк від семи до десяти

⁵⁷ Панасенко Р. А. Щодо криміналізації та тлумачення «рейдерства» в Україні / Р. А. Панасенко // Вісник ЛугДУВС ім. Е. О. Дідоренка. Спецвипуск. 2010. – № 5. С. 21 – 29.

років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк десять років, з конфіскацією майна або без такої.

Висновки до Розділу 3

Дослідивши описані питання в даному розділі, приходимо до висновку, що реалізація описаних заходів надасть державі інструменти забезпечення повноти та чіткості правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із реалізацією та захистом фізичними та юридичними особами майнових та немайнових прав, дозволить належним чином врегулювати дотримання основних принципів верховенства права, невідворотності покарання, рівності усіх перед законом, у тому числі – якості закону та індивідуального характеру покарання в окремих нормах законодавства за конкретні діяння та диференціація за покарання за участь у комплексних злочинах, таких як рейдерство. Описані зміни матимуть також превентивний ефект у сфері профілактики вчинення вказаного роду кримінальних правопорушень, а також дозволить ефективно розслідувати злочини пов'язані із підробленням документів та їх використання, в тому числі в розслідуваннях щодо заволодіння майном та активами громадян та бізнесу, ухилення від сплати податків, формування фіктивного податку на додану вартість, що позитивно вплине на національну економіку та національні інтереси країни.⁵⁸

Досліджуючи описане у даній частині роботи, стає зрозуміло, що вагомим фактором на шляху до удосконалення інструментів досягнення максимального ефекту в напрямку невідворотності покарання за здійснення рейдерських захоплень полягає у внесенні зміни до окремих норм Кримінального кодексу України, якими слід посилити відповідальність за рейдерство.

⁵⁸ Концевич О. К., Дернова А. Ю. Боротьба з рейдерством в Україні. Основні схеми здійснення та шляхи подолання. – Електронний ресурс / О. К. Концевич, А. Ю. Дернова. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/31_NNM_2013/Economics/10_147626.doc.htm

Обґрунтовано доходимо висновку, що посилення відповідальності дозволить зменшити кількість бажаючих та готових піти на злочин по заволодінню майном чи активами громадян та бізнесу і позитивно вплине на динаміку реалізації принципу невідворотності покарання за рейдерство.

З вищесказаного випливає, що збільшення санкцій статей, вказана категорія злочинів буде віднесена до тяжких, що дасть можливість проведення негласних розшукових слідчих дій, та дасть можливість встановити усіх учасників злочину та притягнути їх до відповідальності.

Крім того, такий підхід зменшить зловживання учасників процесу, в тому числі слідчих органів, спрямованих на необґрунтоване затягування розслідування, з метою уникнення відповідальності для фігурантів злочину.

Важливим висновком даного розділу є необхідність реалізація правил розслідування та взаємодій для учасників протирейдерських дій з боку державних інституцій. Розробка та реалізація описаних в роботі методичних заходів суттєво збільшить ефект від розслідування та встановлення винних осіб. Таке в свою чергу забезпечить якісну підготовку обвинувальних актів та відповідно постановлення вироків суду за протиправні діяння, що позитивно сприятиме реалізації принципу невідворотності покарання.

ВИСНОВКИ

Рейдерство в Україні і його історія - це нове поняття, і його часто вживають не знаючи, що воно собою являє в комплексі. Юридичного визначення поняття «рейдер» і «рейдерство» в українській юридичній термінології немає, тому визначити, що таке «рейдерство» можна виключно на підставі непрямих комплексних ознак в сукупній аналогії з тими поняттями, які окреслюють «рейдерством» за кордоном. З англійської «raid» перекладається як «напад», а «raider» – дослівно «пірат». Тому під рейдерством слід розуміти незаконне поглинання чи захоплення одного суб'єкта господарювання або його власності іншим суб'єктом із застосуванням корупції та насильства. Люди, які здійснюють рейдерство за своєю ініціативою або на замовлення, називаються «рейдерами». Виходячи з цього в Україні таке поняття, як заволодіння майном за вищеописаними ознаками також називають «рейдерство». У більшості країн світу, на відміну від України, кримінального відтінку в цьому понятті немає. В українській науковій юридичній літературі термін «рейдерство» трактується порізно, зважаючи на точку погляду на проблему. Кожен з дослідників, який вивчає питання «рейдерства» дає свою визначення даного терміну та поняття для України загалом. Українська інтерпретація поняття рейдерства означає рейдерське захоплення (поглинання) підприємства, яке є добре організованим, продуманим, цілеспрямованим і комплексним заходом, що вимагає від його ініціаторів (рейдерів) значних інтелектуальних і фінансових ресурсів. Фінансові ресурси в українських реаліях необхідні для покриття корупційних складових. Для цього завжди формується відповідний кошторис проекту рейдерства. Дещо ширше трактування поняття «рейдерство» подає Б. Грек, а саме: «рейдерство – це недружнє, поза межами дії цивільного законодавства, спрямоване проти волі власника захоплення чужого майна на користь іншої особи, встановлення над майном повного контролю нового власника в юридичному і фізичному розумінні, з використанням корумпованості чиновників або із застосуванням сили». Міжнародний досвід боротьби з рейдерством у різних країнах світу

звісно є значним та широким адже, вони давно пройшли ті етапи становлення в економіці, які нашій країні ще слід пройти. В розвинутих країнах, у порівнянні із Україною, рейдерство є ефективним інструментом впливу на неефективні підприємства. А в Україні дане явище являється інструментом перерозподілу сфер впливу та власності, та реалізації особистих інтересів у визначених сферах. Більшість європейських країн застосовують заходи захисту бізнесу від рейдерських атак на державному рівні, тобто, встановлюються чітко регламентовані норми законодавства та правила, які допомагають запобігти даному негативному явищу та ефективно із ним боротись коли атаку розпочато. Переймаючи міжнародний досвід у боротьбі із рейдерством, Україні слід найперше врегулювати правовідносини, які так чи інакше дотичні зараз до власності та її захисту і відповідно актуалізувати кримінальну відповідальність до адекватного рівня в сьогоденних реаліях на рівні із жорсткими вимогами до порядку та процесу розслідування таких справ.

На прикладі конкретного випадку зі реальним господарством, яке потрапило під рейдерську атаку можливо детально прослідувати хід рейдерства та послідовності і порядку здійснення ряду злочинів про які описано у попередніх підрозділах. Даний випадок по своїй суті є хрестоматійним і його можна розібрати на деталі, а вчинені злочини в процесі заволодіння активом відповідають кваліфікації дій які описані в статтях 358, 205-1, 365-2, 206-2 КК України. На сьогодні негативні наслідки від рейдерства (заволодіння майном та активами з використанням підроблених документів, підписів, рішень судів тощо) винесені на найвищій рівні інтересу посадовців країни. Указом Президента України № 542/2019 про заходи щодо протидії рейдерству, дано новий поштовх для боротьби та активізації розроблення протидії протиправним заволодінням майном та активами. В своїй більшості даним указом було окреслено необхідність змін до регламентів роботи державних реєстрів та захисту їх програмного забезпечення. А також в січні 2020 року було відкрито Офіс протидії рейдерству, який об'єднав кваліфікованих спеціалістів, експертів у цій галузі. На сьогодні на перший план виходять злочини пов'язані із

підробленням документів, які використовуються в злочинах пов'язаних із рейдерством по заволодінню майном та активами громадян та бізнесу, що кваліфікується за ст. 206-2 КК України, через 205-1 КК України. Також, видано наказ Міністерства юстиції України від 18.07.2019 року N 2185/5 «Про заходи щодо посилення збереження та захисту даних Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань». Все вищеописане звісно сприяло зменшенню ризиків рейдерських заволодінь майном та активами громадян та бізнесу. Але залишалися актуальними проблеми кримінальної відповідальності за уже здійснені заволодіння та ходу їх розслідування правоохоронними органами. Досліджуючи описане, стає зрозуміло, що вагомим фактором на шляху до удосконалення інструментів досягнення максимального ефекту в напрямку невідворотності покарання за здійснення рейдерських захоплень полягає у внесенні зміни до окремих норм Кримінального кодексу України, якими слід посилити відповідальність за рейдерство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Нормативно- правові документи

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред.М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 11-те вид., переробл. та допов. – Київ :ВД «Дакор», 2019. – 1384 с
3. Про електронні довірчі послуги: Закон України № 2155-VIII від 13 лютого 2020 року. Відомості Верховної Ради України. №2 Ст.17
4. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань. Закон України від 15.05.2003 №755-IV. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/755>
- 5.Про прокуратуру. Закон України №1697- VII від 14.10.2014 Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1697>
6. Про оперативно-розшукову діяльність . Закон України № 2135-XII від 18.02.1992. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2135>
7. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень. Закон України № 1952-IV від 01.07.2004 Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.[Електронний ресурс] / Верховна Рада України.- Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1952-4>
8. Про заходи щодо протидії рейдерству. Указ Президента України № 542/2019 від 22.07.2019. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.[Електронний ресурс] / Верховна Рада України.- Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/542-2019>

9. Про заходи щодо посилення збереження та захисту даних Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань. Наказ Міністерства юстиції України № 2185/5 від 18.07.2019 . Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.[Електронний ресурс] / Верховна Рада України.- Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2185-5>

10. Про затвердження Положення про Колегію з розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації, територіальних органів Міністерства юстиції. Наказ Міністерства юстиції України № 71/5 від 09.01.2020. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.[Електронний ресурс] / Верховна Рада України.- Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/71-5>

Книги та статті

11. Андрушків Б. М., Малюта Л. Я. Економічна та майнова безпека бізнесу: навчальний посібник / Б. М. Андрушків, Л. Я. Малюта. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А. 2016. 180 с.

12. Бабич Т. Рейдерство в Україні – загроза національній безпеці. [Електронний ресурс] / Т.Бабич.– Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/2105/>

13. Берлач Ю. А. Діяльність органів державної влади у сфері протидії рейдерству в Україні. [Електронний ресурс] / Ю. А. Берлач. – Режим доступу: <http://pravoznavec.com.ua/period/article/12096/%DE>

14. Беліков О. Рейдерство в Україні – реалії сьогодення. [Електронний ресурс] / О. Беліков. Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2638>

15. Біляк Ю. В. Корпоративні конфлікти в сучасному акціонерному товаристві: методика розпізнання. – Електронний ресурс / Ю. В. Біляк. – Режим доступу: http://www.agrosvit.info/pdf/16_2013/8.pdf

16. Біляк Ю. В. Специфіка корпоративного рейдерства як процес отримання юридичного та фізичного контролю над майном, бізнесом проти волі власника підприємства. Електронний ресурс / Ю. В. Біляк. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2039>
17. Брановицький В.В. Механізм перерозподілу власності як умова сталого розвитку. / В. В. Брановицький // Економіка та держава. – № 3. – 2014. – С. 97-100.
18. Буднік І. О. Теоретичні основи механізму протистояння недружньому поглинанню. Електронний ресурс / І. О. Буднік Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/926/1/>
19. Бурбело О. А. Економічна безпека підприємства в умовах рейдерських загроз. – монографія. Електронний ресурс / О. А. Бурбело, С. К. Рамазанова– Режим доступу: <http://www.iepd.dn.ua/wp-content/uploads/2014/03/maket-1.pdf>
20. Бурбело О. А. Особливості рейдерства в Україні. /О. А. Бурбело, С. О. Бурбело // Часопис економічних реформ. – № 2. – 2011. – С. 6-10.
21. Варналій З., Мазур І. Основні передумови та шляхи подолання рейдерства в Україні. Електронний ресурс / З. Варналій, І. Мазур. Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/monitor/juli/1.htm>
22. Варналій З. Роль державних інституцій в удосконаленні державного регулювання у сфері протидії рейдерству / З. Варналій // Економіка. – №1 (154). –2014. – С. 9-14.
23. Вівчар О. І. Перманентна генерація розвитку рейдерства в контексті деструктивних економічних явищ / О. І. Вівчар // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – Випуск III (55). – Чернівці, 2014 – С. 44-47.
24. Вінник О. М. Корпоративні конфлікти та зловживання корпоративними правами в акціонерних товариствах: традиційні та інноваційні способи попередження й розв'язання / О. М. Вінник .Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://ndipzir.org.ua/wpcontent/uploads>

25. Гавриляко Я. Самозахист підприємств від рейдерства [Електронний ресурс]/ Я.Гавриляко. – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/pravo/65/9978-samozaxist-pidpriyemstv-vidrejderstva.html>
26. Грек Б. М., Грек Т. Б. Поняття та історичні передумови розвитку рейдерства в Україні. / Б. М. Грек, Т. Б Грек / Адвокат. – 2010. – №9. – С. 29.
27. Данилова Е. І. Місце конфлікту в системі корпоративних відносин: європейський та вітчизняний досвід / Е. І. Данилова // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2014. – Вип. 39. – С. 32–35.
28. Дорошук А. А. Система регулювання рейдерства в Україні / А. А. Дорошук, М. В. Трибуха // Економіка: реалії часу. – 2011. – № 1. – С. 170 – 176.
29. Живко З. Б. Удосконалення державного регулювання у сфері протидії рейдерству / З. Б. Живко, З. С. Варналій // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. – № 7. – 2013. – С. 81-92.
30. Ісар І. В. Рейдерство в Україні: причини виникнення та шляхи подолання. Електронний ресурс/ І. В. Ісар. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/2_ANR_2010/Pravo/12_57137.doc.htm
31. Каліцінська К. О. Використання закордонного досвіду в процесі формування стратегії економічного захисту підприємств в умовах рейдцікавості. /К. О. Каліцінська // Агросвіт. № 11. 2012. С. 43-45.
32. Камлик М. І. Рейдерство в Україні: сутність та засоби протидії. – Електронний ресурс / М. І. Камлик, М. А. Погорецький, В. П. Шеломенцев. –Режим доступу: [file:///C:/Users/Таня/Downloads/boz_2007_17_6%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Таня/Downloads/boz_2007_17_6%20(2).pdf)
33. Колесник М. А. Зарубіжний досвід протидії рейдерству та можливості його використання в Україні. Електронний ресурс / М. А. Колесник. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/pib/2010_5/PB-5/PB-5_2.pdf
34. Колесник М. А. Рейдерство в Україні: загальна характеристика та основні тенденції розвитку. – Електронний ресурс / М. А. Колесник. – Режим доступу:http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Pib/2011_1/PB-1/PB1_16.pdf
35. Концевич О. К., Дернова А. Ю. Боротьба з рейдерством в Україні. Основні схеми здійснення та шляхи подолання. – Електронний ресурс / О. К.

Концевич, А. Ю Дернова. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/31_NNM_2013/Economics/10_147626.doc.htm

36. Копитко Н. Т. Особливості прояву рейдерства в Україні. Електронний ресурс / Н. Т. Копитко. – Режим доступу: http://nvunfu.esy.es/Archive/2014/19_11/189_Wasylczak_19_11.pdf

37. Кунтий Н. Я. Використання зарубіжного досвіду запобігання легальним схемам рейдерських атак / Н. Я. Кунтий // Економіка та держава. №2. 2012. С. 80-82.

38. Кушерець Д. Передумови виникнення рейдерства в Україні: аналіз доктринальних підходів. – Електронний ресурс / Д. Кушерець. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Nzizvru/2012_4/p13_11.html

39. Лазуренко В. И. Корпоративные конфликты: рейдерство / В. И. Лазуренко, Ю. В. Лазуренко. – Донецк: Світ книги, 2012. – 656 с.

40. Ліщинський М. П. Сутність та причини корпоративних конфліктів в аграрних корпоративних структурах / М. П. Ліщинський Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://elibrary.nubip.edu.ua/15936/1/12lmp.pdf>.

41. Логвіненко В. О. Сучасні підходи до формування методів та засобів захисту від рейдерських атак. Електронний ресурс / В. О. Логвіненко. Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2240>

42. Мірошніченко І.В. Кіберполіція викрила чорних реєстраторів у втручанні в державні бази даних. Електронний ресурс / І.В. Мірошніченко. Режим доступу: <http://www.business-varta.com/2019/07/kiberpolitsiia-vykryla-chornykh-reiest/>

43. Матвіїва О.М. Злочини проти власності потрібно прирівняти до важких злочинів та забезпечити невідворотність покарання. Електронний ресурс / О.М. Матвіїва. Режим доступу: <http://www.business-varta.com/2020/07/zlochyn-proty-vlasnosti-neobkhidno-pryivniaty-do-vazhkykh-zlochyniv-ta-zabezpechyty-nevidvorotnist-pokarannia/>

44. Москаленко С. Рейдерство: загальна характеристика, окреслення проблеми та шляхи боротьби. – Електронний ресурс / С. Москаленко. – Режим

доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2611>

45. Ми нові власники вашого бізнесу. Електронний ресурс.- Режим доступу: <https://pravogarant.com.ua/zdravstvujte-my-novye-sobstvenniki-vashego-biznesa/>

46. Молчанов А. Запобіжники від шахраїв. Закон і бізнес: електрон. вид. 10.12.2016–16.12.2016. № 50 (1296) Електронний ресурс.- Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/126738chi_budut_efektivnimi_zakonodavchi_novovvedennya_poklikani_p.html

47. Малюська Д. Офіс протидії рейдерству – один із найуспішніших проєктів у боротьбі з рейдерством. Електронний ресурс.- Режим доступу: : <https://minjust.gov.ua/news/ministry/denis-malyuska-ofis-protidii-reyderstvuodin-iz-nayuspishnishih-proektiv-u-borotbi-z-reyderstvom>

48. Натуркач Р. Удосконалення системи реєстрації (антирейдерський закон). – Електронний ресурс / Р. Натуркач. – Режим доступу:

49. Наход А.В. Рік після вбивства фермера та захоплення СФГ «Кондратюк» та як долається епоха рейдерства. Електронний ресурс / А.В. Наход .- Режим доступу: <http://www.business-varta.com/2020/07/rik-pisliavbyvstva-fermera-ta-zakhoplennia-sfh-kondratiuk-ta-iaak-dolaietsia-epokha-rejderstva/>

50. Офіційний сайт Антирейдерського союзу підприємців України[Електронний ресурс]. –Режим доступу: http://antiraidер.ua/ucp_mod_ucp_articles_show_170.html

51. Панасенко Р. А. Щодо криміналізації та тлумачення «рейдерства» в Україні / Р. А. Панасенко // Вісник Луганського державного університету імені Є. О. Дідоренка. Спецвипуск. 2010. – № 5. С. 21 – 29.

52. Попелюшко В.О. Предмет доказування в кримінальному процесі (кримінально-процесуальні та кримінально-правові аспекти) Острог.: Національний ун-т «Острозька академія», 2001. 196с.

53. Попелюшко В.О. Лекції з курсу «Теорія доказів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://moodle.oa.edu.ua>

54. Пшенична Я.В. Проблема рейдерства в Україні та шляхи її Вирішення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/12/119.pdf>

55. Поняття та історичні передумови розвитку рейдерства в Україні. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/pravo/19-2012-10-17-20-57-27/320-ponyattya-taistorichni-peredumovi-rozvitku-rejderstva-v-ukraïni.html>

56. Рейдерство в агробізнесі: методи захисту та попередження. Семінар, Національною асоціацією адвокатів від 15.06.2019 р. URL: <https://unba.org.ua/events/751-rejderstvo-v-agrobiznesi-metodi-zahistu-tapoperedzhennya.html>

57. Ратошнюк І. М. Особливості рейдерства в Україні: проблеми та шляхи подолання. Електронний ресурс / М. І. Ратошнюк, Т. Д. Стеф'юк. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/15_NNM_2012/Economics/3_111324.doc.htm

58. Рейдерство в Україні- хто винен. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://kiev-chamber.org.ua/uk/134/995.html>

59. Рибінцев В. О. Сутність та класифікація корпоративних конфліктів / В. О. Рибінцев, М. В. Хацер // Вісник Національного університету «Львівська полтехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2012. – № 748. – С. 95–99.

60. Руденко-Сударєва Л. В. Збереження економічної безпеки функціонування господарюючих суб'єктів в умовах активізації корпоративних поглинань та рейдерських захоптів / Л. В. Руденко-Сударєва // Незалежний аудитор. – 2013. – № 3. – С. 22 – 28.

61. Сафронова О. Розвиток організаційно-правових механізмів державної протидії корпоративному рейдерству в Україні. – Електронний ресурс / О.Сафронова.Режимдоступу:<http://visnyk.academy.gov.ua/wpcontent/uploads/2013/11/2010-2-19.pdf>

62. Семенченко Н. В. Стратегії протидії рейдерському захопленню / Н. В. Семенченко // Європейські перспективи. № 2, ч.1. 2011. С. 188-195.
63. Скалозуб Л. П., Василичук В. І. Організаційні засади протидії рейдерству в Україні. / Л. П. Скалозуб, В. І. Василичук // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – № 3. – 2009. – С.1-8
64. Смітюх А. В. Рейдерство, поглинання та загарбання: співвідношення понять та класифікації. – Електронний ресурс / А. В. Смітюх. – Режим доступу <http://www.dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/6242/1/92-101.pdf>
65. Степанов С., Габдрахманов С. Корпоративные конфликты в современной России и за рубежом / С. Степанов, С. Габдрахманов. – М. – 2011. –140 с.
66. Таращанська О. Б. Державна протидія рейдерству в корпоративному секторі економіки України. – Електронний ресурс / О. Б. Таращанська. – Режим доступу:<http://www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10tobseu.pdf>
67. Таращанська О. Б. Рейдерство в Україні: причини виникнення та шляхи подолання / О. Б. Таращанська // Інвестиції: практика та досвід. 2011. – № 2.С. 123 – 126.
68. Туркот О.А. Щодо захисту суб'єктів господарювання від«рейдерів» при здійсненні реєстрації майна. Актуальні проблеми цивільного та господарського права. Матеріали всеукраїнської науково практичної конференції (м. Кривий Ріг, 07.10.2016). Кривий Ріг: Донецький юридичний інститут МВС України, 2016. С. 123–125.
69. Тивончук І. О. Особливості рейдерства в Україні.Електронний ресурс / І. О. Тивончук, Г. Я. Глинська. – Режм доступу: http://vlp.com.ua/files/22_23.pdf
70. Фомічов К. С. Актуальні проблеми боротьби з рейдерством в Україні / К. С. Фомічов // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. № 4. 2014. С. 312-318..
71. Черевко О. В. Рейдерство як одна з серйозних загроз економічній

безпеці підприємства. Електронний ресурс / О. В. Черевко. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3308>

72. Шевчук І.В. Рейдерство та корпоративний шантаж (грінмейл) як загроза економічній безпеці України. Університетські наукові записки, 2017. № 62. С. 231–240

73. Швець В. О. Фактори, що сприяють рейдерському переділу власності в Україні. / В. О. Швець // Європейські перспективи. – №4, ч.2. – 2011. – С. 75–79.

74. Шевченко І. Л. Рейдерство: основні схеми здійснення та способи захисту / І. Л. Шевченко // Економічний простір. – 2008. – № 12. – С. 69–76.

75. Шеломенцев В. Рейдерство в Україні: проблеми кримінальної відповідальності / В. Шеломенцев, М. Погорецький // Юридичний радник. – 2009. – № 2 (22). – С. 14 – 19.

76. Юзюк О. В. Рейдерство в Україні: причини, наслідки та шляхи подолання. – Електронний ресурс / О. В. Юзюк, М.В. Батин. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=14664>

77. Юрченко О. М. Рейдерство в Україні. / О. М. Юрченко // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2012. – № 2 . С. 80– 87.

78. Яремик М. М. Аналіз особливостей злиття та поглинання підприємств в Україні. / М. М. Яремик // Науковий вісник НЛТУ України. – 2015. – № 25 (7). – С. 239 – 245.

79. Ярош С. Проблема рейдерства та реформа державних реєстрів. – Електронний ресурс / С. Ярош. – Режим доступу: <http://radako.com.ua/news/problema-reyderstva-ta-reforma-derzhavnih-reiestriv>